



LUNDS
UNIVERSITET

Tingsrättens handlingsutrymme

En studie om hur tingsrätten framställer barnets bästa i frågor om vårdnad

Av: Ellen Josefsson, Hanna Krona
& Ebba Lindgren

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÅSK02)
Vårterminen 2022



Handledare: Anna Sonander

Examinator: Patrik Olsson

Abstract

The purpose of this study is to research how the principle of the best interest of the child expresses itself in custody disputes. The subject is based on how the principle does not have a clear description in the law. The district court therefore possesses room to interpret what they consider to be the best interest of the child in each individual case. The aim of the study is therefore to, through quantitative and qualitative content analysis, examine how the principle of the best interest of the child is used, and how the interpretation of the law appears, in Swedish district court decisions of custody disputes. The study also aims to show how the court takes into account the opinion of the child in the custody dispute and how the court considers the child's best interests in cases where parents have previous problems with substance abuse or assault. The study uses the theoretical approach "the gap problem" and "individual room for interpretation" together with the concept of "gender" as basis for analysis. The results show how mothers in custody disputes receive or keep custody to a greater extent than fathers. The results also show how the court does not intervene in cases where parents agree on the custody issue. Concluding marks show how the principle of the best interest of the child can be applied differently due to the individual room for interpretation that exists in the law.

Nyckelord: Handlingsutrymme, principen om barnets bästa, tingsrätten, vårdnadstvist.

Antal ord: 15 955

Förord

Intresset för barnets bästa har under en längre tid vuxit fram och vi har tillsammans, med gemensamma förmågor, brutit ner ämnesområdet till att fokusera på vårdnadstvister. Våra styrkor och svagheter har gjort oss till en komplett grupp, där alla medlemmars förmåga att stötta varandra under processen gjort arbetet med kandidatuppsatsen effektivt och trivsamt.

Vi tackar vår handledare Anna Sonander för många intressanta idéer och tips som tagit oss framåt under uppsatsskrivandet samt lyft uppsatsen till den bättre. Vi vill även tacka Ann Kull på studieverkstaden som har hjälpt oss med det akademiska skrivandet och som format vår framtida språkanvändning.

Tack!

Ellen Josefsson, Hanna Krona och Ebba Lindgren

Maj, 2022

Lista med förkortningar

BUP Barn- och ungdomspsykiatri

FB Föräldrabalken (SFS 1949:381)

FN Förenta nationerna

HBTQ+ Homosexuell, bisexuell, trans, queer, + = övrigt

Nr. Nummer

SFS Svensk författningssamling

SOU Statens offentliga utredningar

TF Tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105)

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Rättssociologisk relevans	8
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Disposition	10
2. Bakgrund	12
2.1 Bakgrund till vårdnadstvister och barnets bästa	12
2.2 Rättslig bakgrund	13
2.2.1 Föräldrabalken (SFS 1949:381)	14
2.2.2 SOU 2017:6 Se barnet!	16
3. Tidigare forskning	18
3.1 Barnets delaktighet i vårdnadstvister	18
3.2 Rättens handlingsutrymme för barnets bästa	20
4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp	22
4.1 Nelkens the gap problem	22
4.2 Lipskys individuella handlingsutrymme	23
4.3 Genusbegreppet	24
5. Material och metod	26
5.1 Studiens tillvägagångssätt	26
5.2 Urval till innehållsanalys	27
5.3 Analysmetod	29
5.4 Metoddiskussion	30
5.4.1 Reliabilitet och validitet	30
5.4.2 Etiska överväganden	31
5.4.3 Metodologiska överväganden	32
6. Resultat	33
6.1 Kvantitativ innehållsanalys	33
6.2 Kvalitativ innehållsanalys	35
6.2.1 Konsensus	35
6.2.2 Bakomliggande problematik	36
6.2.3 Barnets talan	37
6.2.4 Hänsynstagande till barnets bästa	39
7. Analys	41
7.1 Kvantitativ innehållsanalys	41
7.1.1 Vårdnadsfrågan i relation till kön	42
7.1.2 Möjligheten till samarbetsamtal	42

7.1.3 Barnets möjlighet till talan	43
7.2 Kvalitativ innehållsanalys	44
7.2.1 Konsensus vid missbruksproblematik	44
7.2.2 Effekten av misshandel	45
7.2.3 Barnets talan utifrån ålder och mognad	47
7.2.4 Barnets bästa	48
7.3 Effekter av kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys	49
8. Diskussion	51
8.1 Rättspolitisk diskussion	54
8.2 Styrkor, svagheter och framtida forskning	55
9. Summering och slutsatser	57
10. Källförteckning	59
11. Bilagor	68

1. Inledning

Statistik från Domstolsverket visar att år 2021 hanterade tingsrätter i Sverige 5 250 vårdnadstvister. Statistiken avseende vårdnadstvister kan inte särskiljas utan den innefattar tvister om vårdnad, umgänge och boende (Domstolsverket 2022). Utifrån antalet vårdnadstvister som förekom i Sverige 2021 och effekten tvisten möjligen har på barn, väcker ämnesområdet ett intresse att undersöka vad som är barnets bästa i vårdnadstvister. Intresset väcks då barnets bästa ska vara avgörande i alla processer som avser vårdnad (6 kap. 2 a § FB). Definitionen av en "vårdnadstvist" omfattas av en förklaring där en eller flera föräldrar alternativt vårdnadshavare vid en rättslig process, förhandlar om vårdnaden av ett eller flera barn (Sveriges Domstolar 2022). Fram till att ett barn fyllt 18 år kommer vårdnaden av barnet tillfalla biologiska föräldrar alternativt särskilt förordnade vårdnadshavare (Ryrstedt 2005, s. 394). Vid vårdnadstvister är en grund för beslutsfattande organ, att barnets bästa ska vara i centrum för beslutet (Mattsson 2019, s. 73). Principen om barnets bästa är allmänt formulerad och innebär att barn har likvärdig rättslig ställning som vuxna, att barn är sårbara individer som behöver särskilt skydd och stöd samt att barnets bästa ska sättas i främsta rummet vid beslut (Barnkommittén 1997, s. 7).

FN:s konvention om barnets rättigheter (SFS 2018:1197) "barnkonventionen" övergick till lag år 2020 vilket medförde att barnrättsperspektivet, säkerställning av barnets rättigheter, stärktes vid vårdnadstvister (Arbetsmarknadsdepartementet 2020; Justitiedepartementet 2020). Som följd av inkorporering till svensk lag, har barnkonventionen (SFS 2018:1197) uppnått en juridisk ställning av starkare karaktär och har idag likvärdig status som andra svenska lagar (Justitiedepartementet 2020). Barnkonventionen (SFS 2018:1197) består av flertalet artiklar, varav artikel 3, 9 och 12 avser ämnesområdet barnets bästa och barnets delaktighet i processer som avser barnet. Denna uppsats belyser artikel 3, 9, och 12 till anledning av att de omfattar frågor om vårdnad, barnets delaktighet och barnets bästa vid vårdnadstvister.

Artikel 3 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) syftar till att en dömande part (offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ) ska döma på ett sätt som anses vara bäst för barnet när ett barn är

inblandad i beslutet. Artikel 9 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) har som utgångspunkt att ett barn endast ska skiljas från en eller flera föräldrar om det bedöms som barnets bästa. Applicering av artikel 9 sker även om det går emot barnets egen vilja, om det anses som barnets bästa. Artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) syftar till barnets delaktighet. För situationer som avser barnet har barnet rätt att uttala sin uppfattning och komma till tals. Utifrån denna uppsats menas det när barnet kommer till tals, att barnet har fått uttrycka sin åsikt om det kommande beslutet av den aktuella vårdnadstvist. Således har de två begreppen talan och åsikt i denna uppsats likvärdig mening för övergripande förståelse. Beaktning av barnets talan ska tas utifrån barnets levnadsår och mognad. I artikeln kan det även utläsas att barnet i en offentlig process, exempelvis i tingsrätten, ska få möjlighet att höras och ge sin åsikt om det kommande beslutet. Barnets möjlighet att höras kan ske i omedelbar anslutning till förhandlingen eller genom en tredje part.

Vid vårdnadstvister ska tingsrätten alltid utgå ifrån det tingsrätten anser vara bäst för barnet (6 kap. 2 a § FB). Det finns ingen klar definition av vad barnets bästa är (Ponnert & Sonander 2021, s. 10). Barnets bästa noteras och bedöms enligt såväl lagtext i föräldrabalken (FB) (SFS 1949:381) som barnkonventionen (SFS 2018:1197), utifrån det enskilda fallet. Barnrättskommittén (2019) har genom allmänna kommentarer uppmärksammat faktorer, vilka bör beaktas när tingsrätten dömer efter vad som ska anses vara barnets bästa. De allmänna kommentarerna omfattas av åtta faktorer: Barnets åsikter; barnets identitet; bevarandet av familjemiljön och upprätthållandet av relationer; omsorg om barnet och barnets; skydd och säkerhet; utsatta situationer; barnets rätt till hälsa och barnets rätt till utbildning (ibid.). Kommentarer om vad som bör beaktas i bedömningen av barnets bästa, i relation till lagstiftningen i föräldrabalken (SFS 1949:381), leder till problematisering angående hur barnets bästa tas i beaktning i vårdnadstvister vid frågor om vårdnad.

1.1 Problemformulering

Principen om barnets bästa och hur det används i tingsrätten omfattar att det inte finns några lagar som bestämmer vad barnets bästa är, utan lagarna är allmänt formulerade. Individuella handlingsutrymmen kan i tingsrätten därmed behöva genomföras, då unika omständigheter kan råda i olika fall (Ponnert & Sonander 2021, s. 10). Principen om

barnets bästa kan behöva vara allmänt formulerat i bland annat föräldrabalken (SFS 1949:381), för att möjliggöra för tingsrätten att utföra individualiserade bedömningar i vårdnadsfrågor. Att det inte finns någon fast definition av vad som är barnets bästa, möjliggör även för hänsynstagande till varje barns bästa i tingsrättens ställningstagande (Ponnert & Sonander 2021, s. 10). Å andra sidan kan det individuella handlingsutrymmet skapa komplexitet där fall av liknande karaktär kan bedömas på olika sätt utifrån samma lagar (Friis & Åström 2020, s. 110). Problemformuleringen syftar till att tydliggöra att det inte finns möjlighet att i lagtext precisera vad som menas med principen om barnets bästa, i det specifika fallet. Avsaknaden av precisering bidrar till att olika tingsrätter kan bedöma likartade fall olika, vilket kan bidra till att det inte råder någon konsensus om vad som är barnets bästa. Det uppstår därför ingen juridisk säkerhet för enskilda individer om liknande fall bedöms olika när lagar tillämpas genom handlingsutrymmet (Zetterström 2017, s. 91). Samtidigt kan avsaknaden av precisering bidra till individuell bedömning vilket kan säkerställa barnets bästa. Således skapas ett komplext område avseende barnets bästa, och hur tingsrätten ska använda principen om barnets bästa i vårdnadstvister.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur principen om barnets bästa används i tingsrättsdomar avseende vårdnadstvister och vilket handlingsutrymme som tingsrätten innehar att tolka barnets bästa. Uppsatsen har även för avsikt att undersöka hur tingsrätten tar hänsyn till barnets åsikt i vårdnadstvister samt hur tingsrätten beaktar barnets bästa vid fall av tidigare missbruks- och misshandelsproblematik hos föräldrar, vid avgörande i vårdnadstvister.

För att besvara uppsatsens syfte formulerades följande frågeställning:

- Hur framkommer barnets bästa, utifrån tingsrättens handlingsutrymme, i ett urval av domar avseende vårdnadstvister vid Sveriges 48 tingsrätter år 2021?

1.3 Rättssociologisk relevans

Ämnesområdet som avser hur barnets bästa framkommer vid vårdnadstvister, anses rättssociologiskt relevant utifrån de fyra rättssociologiska byggstenarna Schoultz och

Nafstad (2020, s. 17) presenterar. De fyra byggstenarna "*law in books*", "*law in action*", "sociala normer" och "levande rätt" är relaterade till varandra (Dahlstrand 2020, s. 240). Byggstenarna kan därför påverka varandra exempelvis genom en pågående normbildningsprocess, vilket i sin tur blir avgörande för tingsrättens bedömning (Baier, Nafstad & Svensson 2018, s. 19). Tingsrättens bedömning vid vårdnadstvister, utifrån normbildningsprocessen, kan då påverka vad som anses vara barnets bästa. Tillsammans skapar byggstenarna ett rättsociologiskt område som anses relevant till uppsatsen.

Det som inom rättsociologin benämns som *law in books* och *law in action* syftar till den formulerade rätten, samt hur lagen praktiskt används av aktörer som arbetar med rätten (Friis & Åström 2020, s. 107). Eftersom uppsatsen ämnar att fokusera på principen om barnets bästa och tingsrättens handlingsutrymme, skapas en rättsociologisk relation mellan de två byggstenarna. Relationen omfattas av att det kan skapas diskrepans mellan om och hur tingsrätten beaktar barnets bästa, utifrån det givna handlingsutrymmet baserat på aktuella omständigheter. Den formella lagen ska följas av all offentlig verksamhet och därför arbeta utifrån lagen. Hur lagen används av den offentliga verksamheten överensstämmer inte alltid med det som finns formulerat i lagtexten (Baier, Nafstad & Svensson 2018, s. 16). Aktörer i offentlig verksamhet som arbetar med och använder lagen, syftar i denna uppsats till svenska tingsrättsdomare.

Sociala normer är informella lagar som styr människors beteende och agerande i samhället samt påverkar vilka förväntningar som finns gentemot andra människor (Baier, Nafstad & Svensson 2018, s. 16;96). Baserat på litteratur avseende vårdnad och omsorg för barn, finns det befästa normer som tyder på skillnader av kvinnor respektive mäns förmåga att ha vårdnad om barn. Kvinnor omfattas av normer för skönhet, omsorg och kroppslighet medan den manliga normen innefattar praktikalitet, estetik och intellektualitet (Larsson & Backman 2011, s. 42). De sociala normerna har möjlighet att påverka handlande (Hydén 2002, s. 20). Sociala normers ställning i samhället kan därmed påverka den bild som skapas angående vilken eller vilka föräldrar som anses mest lämpliga som vårdnadshavare enligt tingsrätten och därmed påverka utfallet i vårdnadstvister.

Utifrån levande rätten kan regleringen mellan den privata och den offentliga sfären diskuteras då familjen, privatlivet och frågor om vårdnad tidigare varit reglerat inom familjen, men nu lyfts fram i det offentliga. Frågor om vårdnad lyfts fram i det offentliga då staten behandlar dessa frågor baserat på Gunnarsson et al. (2018, s. 66). Relationen blir i uppsatsens kontext intressant när staten, i uppsatsens fall tingsrätten, beslutar i privata frågor om vårdnad.

1.4 Avgränsningar

Utifrån syftet genomfördes avgränsningar till följd av plats- och tidsbegränsning. En av avgränsningarna var att endast omfatta området vårdnad i tvister vid tingsrättsförhandlingar samt exkludera umgänge- och boendefrågor. En konsekvens av avgränsningen är att barnets bästa i frågor som avser barnets boende och umgänge med en eller flera föräldrar inte beaktas. Avgränsningen bidrar till en begränsad bild av vad som anses vara barnets bästa i vårdnadstvister, men lägger ett större fokus på de aspekter som berör vårdnad vilket är uppsatsens syfte.

Ytterligare avgränsningar på uppsatsens ämnesområde avser detaljerad analys av myndigheters¹ yttrande vid vårdnadstvister. Barnet kan i ett yttrande från en myndighet komma till tals vilket kan påverka utfallet i vårdnadsfrågor. Granskning av myndigheters yttranden exkluderades på grund av att yttranden kan antas vara sekretessbelagda. Att endast lägga fokus på hur principen om barnets bästa framställs i tingsrättsdomar, bidrog till en djupare förståelse till uppsatsens syfte och hur barnets åsikt framställs i domarna.

1.5 Disposition

Uppsatsens inledande avsnitt presenterar ämnesområdet tillsammans med problemformulering, syfte och frågeställning, rättssociologisk relevans samt uppsatsens avgränsningar. Därefter presenteras avsnittet som avser uppsatsens bakgrund med tillhörande beskrivning av föräldrabalken (SFS 1949:381) och SOU 2017:6 eftersom denna rättsliga utgångspunkt anses relevant för ämnesområdet. I uppsatsens tredje avsnitt presenteras den tidigare forskning som tagits fram genom en litteraturöversikt.

¹ Enligt Skatteverket (2018) avses med myndighet: Regeringen, domstolarna, statliga förvaltningsmyndigheter samt kommunala nämnder och utvalda styrelser.

Avsnittet som beskriver tidigare forskning på området är anpassat för att, i relation till uppsatsens problemformulering, syfte och frågeställning, presentera rättssociologiskt relevant forskning som avser rättens handlingsutrymme för barnets bästa samt barnets delaktighet i vårdnadstvister. Följaktligen presenteras avsnittet om uppsatsens teoretiska utgångspunkter och begrepp, som ligger till grund för uppsatsens analys. Avsnittet redogör för Nelkens (1981) förklaring av *the gap problem*, individuellt handlingsutrymme i relation till Lipskys (2010) beskrivning av gräsrotsbyråkrater och slutligen begreppet genus i relation till rätten. Uppsatsens femte avsnitt beskriver studiens tillvägagångssätt, urval, analysmetod och metoddiskussion i relation till reliabilitet och validitet, etiska samt metodologiska överväganden. Sedan presenteras uppsatsens avsnitt för resultat, analys och diskussion. Slutligen presenteras, i avsnitt nio, summering och slutsatser av uppsatsen, för att besvara uppsatsens syfte och frågeställning.

2. Bakgrund

Avsnittet börjar med att presentera en allmän bakgrund avseende vårdnadstvister och vad som anses vara barnets bästa i vårdnadstvister. Följaktligen presenteras rättslig bakgrund som ligger till grund för uppsatsen.

2.1 Bakgrund till vårdnadstvister och barnets bästa

Cederström (2015, s. 3) beskriver i förorden till Stiftelsen Allmänna Barnhusets slutrapport, att årligen påverkas omkring 50 000 barn av sina vårdnadshavares isärflyttande. Socialtjänsten kan efter isärflyttandet stå till hjälp med samarbetsamtal eller bistå med material till domstolen. Domstolen ska avgöra utifrån barnets bästa i vårdnadstvister, och detta avgörande kan utgå från en utredning socialtjänsten har gjort. Utredningen ska innehålla bland annat information om vårdnadshavarna och förmågan att tillfredsställa barnets behovligheter (Röbäck 2015, s. 48).

Söderlind Göthner (2015, s. 14) poängterar att barn som är delaktiga i vårdnadstvister är i behov av vuxna för stöttning. Barnet som har en avsaknad av information i vårdnadstvister löper större risk att drabbas av psykisk ohälsa och det finns risk för ökad utsatthet, speciellt när våld eller missbruk finns i omgivningen. Trots barnets medverkan i en avgörande process sker det sällan att det påverkar beslutet. Barnets vilja ska kombineras med många andra omständigheter för att nå fram till beslut (Röbäck 2015, s. 53). Vid vårdnadstvister är det undantagsvis att barnets önskan framförs. Domstolen kan ha vetskap om barnets önskan, men det blir obemärkt i beslutet (ibid. s. 55). Det finns även omständigheter mellan parter där våld förekommer och inte spelar in i utfallet av vårdnad. Omständigheter av våld är något som även Jämställdhetsmyndigheten (2022, s. 67) har presenterat i en rapport, där domstolen i flertalet fall inte diskuterar eller resonerar angående de uppgifter som framkommit om våld.

Enligt Röbäck (2015, s. 53) finns det problematik med barnets mognad och levnadsår, angående vilken tyngd barnets röst har i rättssystemet. I lagstiftningen och barnkonventionen (SFS 2018:1197) finns det inte utrymme för myndigheter att besluta om ett barn ska höras eller inte (Röbäck 2015, s. 53). Enligt Röbäck (ibid.) anses

utrymmet för myndigheter att besluta om ett barn ska höras eller inte motsägelsefullt, till den anledning att barnets mognad och hur gammalt barnet är har en påverkan efter att barnet har uttalat sig. Lagstiftningen leder till att det är ensamma myndighetspersoner med beslutsrätt som avgör användandet av barnets talan (ibid.). Utifrån beslutsrätten framkommer ett handlingsutrymme för tingsrätten, vilket bidrar till att tingsrättsdomare har möjlighet att döma enskilda fall olika.

Gemensam vårdnad anses som norm i Sverige enligt Gunnarsson et al. (2018, s. 199). Den gemensamma vårdnaden anses som norm även om föräldrarna inte bor tillsammans efter exempelvis separation², men där föräldrarna har möjlighet att finna gemensamma lösningar i frågor avseende barnet (Ryrstedt 2003, s. 340). Konfliktlösning mellan exempelvis barns separerade föräldrar kan genomföras på tre olika sätt. Den första metoden för konfliktlösning avser informationssamtal, vilket regeringen i en nyligen ikraftträdande lag stadgar att dessa informationssamtal ska äga rum inom ett år innan en tvist tas till prövning vid tingsrätten (6 kap. 17 c § FB). Sveriges Domstolar (2022) uppger att mötet vanligen sker med familjerätten, då syftet är att försöka komma överens om en lösning mellan båda parter. Är inte parterna eniga efter mötet överlämnas frågan till domstolen (ibid.). Den andra metoden innebär att föräldrarna på egen hand har möjlighet att nå en överenskommelse, utan att behöva föra vårdnadsfrågan till en domstol. Vårdnadsfrågan syftar till vem av vårdnadshavarna som ska tilldelas vårdnaden. Den tredje metoden omfattas av beslut avseende vårdnad i domstol. Här har domstolen möjlighet att besluta åt föräldrarna för att lösa konflikten (Ryrstedt 2005, s. 303).

2.2 Rättslig bakgrund

Som tidigare nämnt finns det i lagen ingen tydlig beskrivning av vad barnets bästa är. Principen om barnets bästa ska tolkas efter varje enskilt fall och ska vägleda domstolen i beslutet, för vad som anses vara barnets bästa (Ponnert & Sonander 2021, s. 10). I denna del av bakgrunden presenteras relevanta lagar som faller inom ämnesområdet för barnets bästa i vårdnadstvister, vid tingsrätten i frågor om vårdnad. En genomgång av den rättsliga bakgrunden möjliggör för skapandet av en grundläggande

² Med separation avses skilsmässa mellan barnets föräldrar såväl som andra former av separation där en av parterna exempelvis hamnat i fängelse eller är försvunnen.

bakgrundsförståelse och inblick i den lagstiftning som appliceras, påverkar samt är avgörande för tingsrättens användning av principen om barnets bästa vid vårdnadstvister. I denna genomgång finns det även möjlighet att notera den rättsliga utveckling som under de senaste åren framkommit, och som i framtiden kan påverka ämnesområdet samt de rättsliga utfall som behandlas inom ämnesområdet.

Uppsatsen använder sig av ett top-down perspektiv på rätten för att undersöka möjliga utfall genom föräldrabalken (SFS 1949:381) och barnkonventionen (SFS 2018:1197), utifrån ett övergripande perspektiv (Friis & Åström 2020, s. 110). Uppsatsen har ett top-down perspektiv då tingsrätten får möjlighet att påverka utfall i vårdnadstvister. Påverkan sker i uppsatsen genom tingsrättens möjlighet att döma i vårdnadstvister och därmed frånta eller tilldela mammor, pappor eller särskild förordnad vårdnadshavare vårdnad. Lagstiftningen är tolkad utifrån lagstiftningens direkta ordalydelse och inte utifrån lagstiftarens mening. Ett rättsdogmatiskt perspektiv, som innebär hur politiken övergår till lag, används utifrån Hydén och Hydén (2019, s. 13). Det rättsdogmatiska perspektivet möjliggör för uppsatsens diskussion angående hur förarbetet SOU 2017:6, politik, gavs möjlighet att genom lagförslag påverka föräldrabalken (SFS 1949:381), juridik, utifrån barnets bästa i vårdnadstvister.

2.2.1 Föräldrabalken (SFS 1949:381)

Föräldrabalken (SFS 1949:381) är den huvudsakliga lagstiftningen för uppsatsen, då den framkommer i de studerade domarna och avser frågor om vårdnad i svensk lag. Endast de områden i föräldrabalken som anses relevanta presenteras i följande avsnitt. Texten nedan är författad utifrån de avgränsningar som finns i uppsatsen, där lagtext i sjätte kapitlet föräldrabalken (SFS 1949:381) som avser vårdnad inkluderats och lagtext avseende boende samt umgänge exkluderats.

Det sjätte kapitlet i föräldrabalken (SFS 1949:381) avser den lagtext som bland annat beskriver bestämmelser om vårdnad av barn. 6 kap. 2 § FB (SFS 1949:381) innefattar att vårdnadshavarna ansvarar för barnet, fram till att barnet fyllt 18 år. Den som är vårdnadshavare för ett barn ska uppfylla barnets behov och se till att barnet får en tillfredsställande utveckling samt skolgång (6 kap. 2 § FB). 6 kap. 2 a § FB (SFS 1949:381) stadgar att barnets bästa ska stå i fokus och vara avgörande vid beslut om

vårdnad. Vid bedömningen bör två omständigheter beaktas, vilka innefattar om det föreligger risk för att barnet eller någon i familjen far illa, samt barnets behov av att fortsättningsvis erhålla en god och givande kontakt med båda föräldrarna (6 kap. 2 a § FB). Vidare ska barnet i en process få information och möjlighet att uttrycka sina åsikter. Åsikterna ska bedömas i förhållande till barnets mognad (6 kap. 2 b § FB).

I det skede en vårdnadstvist är pågående är 6 kap. 5 § FB (SFS 1949:381) aktuell, som innefattar den situation då en eller båda föräldrarna vill få vårdnaden ändrad. Under processen ska rätten bedöma föräldrarnas förmåga att sätta barnet i det främsta rummet, framför sina egna behov och vinning i processen, och samarbetsförmågor i frågor rörande barnet (6 kap. 5 § FB). I 6 kap. 6 § FB (SFS 1949:381) beskrivs rätten föräldrar har att avtala om vårdnaden hos socialnämnden. Avtalet blir giltigt om socialnämnden bedömer avtalet som inte uppenbart oförenligt, med det som anses vara barnets bästa (6 kap. 6 § FB). 6 kap. 7 § FB (SFS 1949:381) behandlar omständigheter då en av föräldrarna brister i sin omsorgsförmåga genom bland annat missbruk, vilket medför att rätten ska ändra vårdnaden, då det kan innebära en fara för barnets bästa. Om båda föräldrarna innehar vårdnaden av barnet, ska den föräldern som inte brister i sin omsorg förordnas som ensam vårdnadshavare för barnet (6 kap. 7 § FB).

I 6 kap. 18 § FB (SFS 1949:381) lagstadgas rätten för föräldrar att få hjälp med samarbetsamtal, där målet är att skapa konsensus i frågor om bland annat vårdnad. Rätten får i mål om bland annat vårdnad, begära att socialnämnden eller annan lämplig myndighet att i barnets intresse genomföra samarbetsamtal till anledningen att nå konsensus mellan föräldrarna (6 kap. 18 § FB).

Vidare innefattar 6 kap. 19 § FB (SFS 1949:381) domstolens skyldighet, då rätten ska ansvara för att frågor om bland annat vårdnad blir utredda tillräckligt. Inom denna process ska socialnämnden få tillfälle att lämna upplysningar och förordna någon att utreda, samt göra en bedömning om det anses behövligt. Barnet ska höras i utredningen för att lämna sina åsikter och sin vilja, om det inte kan antas vara olämpligt. Vid särskilda skäl kan barnet även höras inför rätten, om det inte föreligger skäl att det innebär skada för barnet (6 kap. 19 § FB).

2.2.2 SOU 2017:6 *Se barnet!*

En rättslig källa med fokus på barnets bästa i domstolar är SOU 2017:6 *Se barnet!* (2014 års vårdnadsutredning, 2017). 2014 års vårdnadsutredning (2017) diskuterar i SOU 2017:6 möjliga förändringar i lagen och vikten av ett stärkt barnperspektiv. Denna SOU anses därför aktuell för uppsatsen och den rättspolitiska diskussion uppsatsen genomför i avsnittet för uppsatsens diskussion. Målet bakom SOU 2017:6 av 2014 års vårdnadsutredning (2017) var att utvärdera om syftet med ett stärkt barnrättsperspektiv i Sverige uppnåtts eller om ytterligare reformer krävdes (Regeringskansliet 2017). De författningsförslag som 2014 års vårdnadsutredning (2017) presenterar innefattas bland annat av förslag om ändring i föräldrabalken (SFS 1949:381). I SOU 2017:6 föreslås en ändring i föräldrabalken (SFS 1949:381) där lydelsen tidigare innebar att hänsyn ska tas till barnets vilja, beroende av barnets förutsättningar (2014 års vårdnadsutredning 2017, s. 65). Ändringen blir att förslagsvis även omfatta den förmågan föräldrar besitter till att sätta barnets åsikt före den egna (ibid.).

SOU 2017:6 av 2014 års vårdnadsutredning (2017) diskuterar utifrån föräldrabalken (SFS 1949:381) att utökad behov av att ta barnets åsikter i beaktning behövs, även om det finns omständigheter som kan påverka bedömningen av barnets åsikt (2014 års vårdnadsutredning 2017, s. 65). I föräldrabalken (SFS 1949:381) vid utförandet av SOU 2017:6, skulle socialnämnden meddela uppgifter om familjesituationen till tingsrätten om sådana fanns. Inom dessa uppgifter kunde även socialnämnden försöka kartlägga barnets eget perspektiv. Förslaget till ny lag innehöll att socialnämnden skulle (om det inte ansågs olämpligt) höra barnets perspektiv för att kartlägga barnets vilja (2014 års vårdnadsutredning 2017, ss. 74-75). I SOU 2017:6 diskuteras även barnets rätt att komma till tals utifrån barnets perspektiv då rapporten *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister. Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete*, redogörs för. I rapporten medverkar barn som berättat om sina erfarenheter av en domstolsprocess. Många barn upplevde, enligt rapporten, att de inte blev lyssnade på, att de inte fick tillräcklig information under processens gång, samt att de upplevde sig osäkra angående vilken följd barnets agerande kunde få (ibid. ss. 294-295). Som tidigare nämnt var syftet med SOU 2017:6 att utvärdera om målet med den tidigare reformen om ett stärkt barnrättsperspektiv uppnåtts eller om regelverket

behövde ändras ytterligare (ibid. s. 277). I lagtexten framgår det att lagen ska vara allmänt formulerad för att inte den flexibiliteten som finns i begreppet barnets bästa, som kan behöva användas i det enskilda fallet, går förlorad (ibid. s. 279).

3. Tidigare forskning

Genom utförandet av en litteraturöversikt togs litteratur fram som på olika sätt identifierar barnets bästa samt hur principen uttrycker sig i tingsrätten vid vårdnadstvister. Den tidigare forskningen presenteras utifrån de tematiska utgångspunkter som identifieras i den aktuella litteraturöversikten. Två teman som identifierats i den tidigare forskningen och som nämns i denna uppsats är: Barnets delaktighet vid vårdnadstvister och rättens handlingsutrymme för barnets bästa.

Litteraturöversikten genomfördes på databasen LUBsearch utifrån referensgranskade (*peer reviewed*) publikationer och baserades på de två sökningarna "barnets bästa" och "tingsrätten" AND "handlingsutrymme". Sökningen med sökorden "tingsrätten" AND "handlingsutrymme" resulterade i noll publikationer medan sökningen med sökordet "barnets bästa" resulterade i 35 publikationer. Uppsatsen utgick även från en granskning av publikationernas referenslistor, för att notera ytterligare litteratur till ämnet "barnets bästa i vårdnadstvister". Urvalet av litteratur är avgränsat till svenska publikationer då uppsatsen har ett fokus på det svenska rättssystemet och vårdnadstvister i svensk tingsrätt. Publikationer som faller in i litteratursökningen och berör barnets bästa men som huvudsakligen omfattar sjukvård, adoption eller Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, exkluderas från detta avsnitt om tidigare forskning då det inte berör det aktuella ämnesområdet. Antalet publikationer som användes till uppsatsens område för tidigare forskning var sju. De sju publikationer som kommer presenteras nedan ger inte en komplett bild utan det finns mer litteratur att inhämta på området. Å andra sidan ansågs det vara en tillräcklig mängd till uppsatsens storlek utifrån Hart (2018, s. 41), eftersom litteraturen innehåller det berörda området barnets bästa och bidrar med problematiseringar samt olika perspektiv för studie på detaljnivå av enskilda författare. Den litteratur som valts ut under följande avsnitt anses rättssociologiskt relevant, då den berör lagen utifrån sociala aspekter och är relevant för barnets bästa i vårdnadstvister.

3.1 Barnets delaktighet i vårdnadstvister

Flertalet av de publikationer som framtagits genom litteraturöversikten betonar vikten av att ett barn ska få möjlighet att bli hörd i rätten. Ryrstedt (2005, s. 401) beskriver å

andra sidan att detta är sällsynt i Sverige, även om det finns tidigare forskning som menar att barn inte blir negativt påverkade av att komma till tals i vårdnadstvister. Genom att inte låta barn uttrycka sina åsikter i domstolsförhandlingar, väljer tingsrätten att inte använda möjligheten att undersöka vårdnadsfrågor, genom barnets talan (ibid.). Ryrstedt (ibid.) beskriver att barnen i vårdnadstvister, i stor utsträckning, endast blir hörda i domstol om omständigheterna är av "speciell karaktär".

Den tidigare forskningen i relation till beaktning av barns mognad och ålder understryker att det inte finns en specifik åldersgräns för när rätten ska ta barnets åsikt i beaktning, men att rätten bör och ska ta barnets åsikt i beaktning (Ryrstedt 2005, s. 313). Sjösten (2014, ss. 51-54) menar att åsikter som presenteras av en tolvåring, vid vårdnadstvister, bör beaktas och det är endast vid undantag som denna åsikt inte ska tas hänsyn till i rätten. Å andra sidan påpekar Sjösten (ibid.) att åsikter som framförs av en elvaåring har möjlighet att beaktas. I relation till Sjösten (ibid.) beskriver tidigare forskning av Ryrstedt (2005, s. 399) att om ett barn är tolv år, anses barnet moget nog för att rätten ska belysa och beakta barnets åsikt (ibid. s. 400).

Ryrstedt (2005, s. 399) understryker att barnets eget intresse bör diskuteras utifrån barnets ålder och mognad, vilket kan påverka möjligheten att ta barnets åsikt i beaktning vid domslut. Som följd av detta kommer inte alltid barnets egna åsikter att tas i beaktning vid avgörande i vårdnadstvister, om det inte bedöms vara barnets bästa. Barnets intresse ställs därför i relation till aktuella omständigheter (ibid.). Hollander (2017, ss. 144-145) belyser vidare problematiken och diskuterar barnets subjektiva intresse och hur det ska mätas mot olika uppfattningar. Det som påverkar hur barnets intresse ska mätas mot den vuxens, är beroende av barnets mognad och levnadsår (ibid.).

Publikationen av Ryrstedt (2005, s. 401) visar att ett barns åsikt till största grad endast tolkas i den utredning som genomförs av socialnämnden. Utredningen presenterar barnets inställning till aktuella omständigheter. Rejmer (2002, ss. 145-146) diskuterar formaliteter som genomförs vid vårdnadstvister, som bland annat kan vara att försöka utreda barnets egen inställning. Sådan utredning ska ske genom hembesök hos vårdnadshavarna där äldre barn om möjligt ska kunna redogöra för sin åsikt. Yngre

barns åsikt kommer till tals genom socialtjänstens observationer av barnet i hemmiljön. Tillvägagångssättet diskuteras i texten som "för generaliserat" och skildrar barnen som en homogen grupp utan individuella egenskaper samt åsikter (ibid.).

Ryrstedt (2005, ss. 313-314) menar att exempelvis föräldrar, socialarbetare, advokater och domare, har bristfällig erfarenhet att tolka barns vittnesuppgifter, och därmed sämre möjlighet att på ett korrekt samt säkert sätt tolka de åsikter som uttrycks av barnet. Att ta barnets åsikter i beaktning genom vuxnas tolkning av det barnet uttrycker, kan påverka innebörden av vad som vid vårdnadstvister i rätten ska anses som barnets bästa (ibid.).

Rejmer och Bergman (2019, s. 71) diskuterar tidigare studier där barn uttryckt sina åsikter om vårdnadstvisten. Barnen diskuterar att de inte har fått utrymme för sina egna åsikter och den vuxne har agerat beskyddande, vilket indirekt kan ta ifrån barnets rättighet att komma till tals. Vidare diskuterar författarna att barnets delaktighet kan medföra positiv effekt på synen barnet i efterhand har av vårdnadstvisten. Forskning inom ämnet poängterar även att det viktigaste för barnet är att de kommer till tals och inte att åsikten är till grund för beslutet (ibid.).

3.2 Rättens handlingsutrymme för barnets bästa

Dane (2015, s. 193) beskriver att det saknas en tydlig definition för hur myndigheter ska tillgodose barnets bästa, vilket även Rejmer (2002, s. 143) diskuterar. Rejmer (ibid.) presenterar i sin artikel en enkätundersökning där professionella aktörer inom ämnet fick delta och definiera sin uppfattning av begreppet barnets bästa. Baserat på enkätundersökningen kunde det konstateras att svaren stämde väl överens med det som beskrivs i bland annat föräldrabalken (SFS 1949:381). Det primära fokuset utifrån barnets bästa var att barnets fysiska behov skulle tillgodoses, vilket även kan innefatta att de har en god kontakt med vårdnadshavare samt syskon. De professionella aktörerna diskuterade även vikten av att föräldrarna löser eller hanterar sin pågående konflikt, vilket påverkar barnets bästa (Rejmer 2002, s. 143).

Vidare diskuterar Rejmer (2002, s. 143) att det vid handläggningen av beslut och åtgärder rörande barn ska fattas det beslut som är det bästa för barnet, och att det ska

övervägas utifrån barnets synvinkel. Fastställandet av bestämmelsen angående vad som är bäst för det enskilda barnet ska göras genom en kombination mellan ett objektiva perspektiv, kunskap om det enskilda barnet, och ett subjektivt perspektiv, kunskap baserad på erfarenhet samt vetenskap. Vid handläggningen av dessa mål ska alltså ett barnperspektiv genomsyra besluten om vårdnadstvisten. Här knyter Rejmer (ibid.) an till den tidigare presenterade enkätundersökningen där domare uttalat sig och anser att barnet står i fokus i handläggningen av vårdnadstvister. Föräldrar och advokater som även uttalat sig i enkätundersökningen håller inte med (ibid.).

Rejmer (2002, s. 150) belyser en avsaknad av betydelse olika omständigheter, som kan vara verbala konflikter, får vid handläggningen av vårdnadstvister. Författaren diskuterar ett utlåtande från Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) där det påvisas att verbala konflikter hos föräldrar kan bidra till att barn utvecklar olika typer av beteendestörningar, däribland psykiska. Vidare förs en diskussion om förhållanden i hemmet som kan präglas av misshandel, vilket inte påverkar tvisten om inte det finns någon tidigare dom. Trots att barnet kan ha bevittnat misshandeln påverkar det inte tvisten (ibid.).

Ryrstedt (2005, s. 397) beskriver att när föräldrar inte kan finna konsensus, komma överens, avseende vårdnad om barn ska detta hanteras i domstol. Rätten blir huvudsakligen ansvarig för att utreda, genom socialtjänsten, eventuella frågor som avser vårdnad.

4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Följande avsnitt presenterar uppsatsens teoretiska utgångspunkter och begrepp. Uppsatsens analys görs utifrån de teoretiska utgångspunkterna i Nelkens (1981) "*the gap problem*" och Lipskys (2010) "individuella handlingsutrymme" samt begreppet "genus". Uppsatsens teoretiska utgångspunkter och begrepp möjliggör för att belysa handlingsutrymme i lagens innebörd i relation till lagens praktik. Den teoretiska utgångspunkten har utformats efter insamling av studiens material, vilket innebär att tillvägagångssättet var induktivt. Uppsatsens tillvägagångssätt var induktivt då studien utgick ifrån det tillhandahållna resultatet, för att generera ett teoretiskt perspektiv som möjliggör för analysen (Baier & Svensson 2018, s. 61).

4.1 Nelkens *the gap problem*

En av de teoretiska utgångspunkterna för att analysera resultatet av hur barnets bästa framkommer i tingsrättsdomar vid vårdnadstvister, möjliggörs genom *the gap problem*. Teorin har sin utgångspunkt i möjlig "diskrepans" mellan hur rätten är formulerad (det rätten beskriver i skriften lagtext) och hur den används och tolkas (rättsliga praktiken) (Friis & Åström 2020, s. 109; Nelken 1981, s. 41). Denna diskrepans beskriver Nelken (1981, s. 41) som *the gap problem*, där lagens utfall inte stämmer överens med lagens innebörd. Innebörden i barnkonventionen (SFS 2018:1197) och föräldrabalken (SFS 1949:381) är definierad utifrån att barnets bästa inte har något fast innehåll i allmänna lagtexten, utan visar sig när principen tillämpas praktiskt. Innebörden i barnkonventionen (SFS 2018:1197) och föräldrabalken (SFS 1949:381) ger sig uttryck i hur tingsrättsdomare applicerar lagen på det enskilda fallet vid avgörande för frågor om vårdnad i vårdnadstvister. Om tingsrättsdomare använder lagen på ett annat sätt än det som bör beaktas i lagen uppstår *the gap problem*, då det inte finns ett fast innehåll av principen om barnets bästa i barnkonventionen (SFS 2018:1197) och föräldrabalken (SFS 1949:381) på grund av principens allmänna formulering.

Att använda *the gap problem* enligt Nelken (1981, s. 41) som teoretisk utgångspunkt, möjliggör för analys av hur tingsrättsdomare använder principen om barnets bästa i vårdnadstvister och hur detta framkommer i tingsrättsdomar. *The gap problem* möjliggör för att uppmärksamma den vikt som den rättsliga praktiken av tingsrätten får,

för förståelsen av principen om barnets bästa vid vårdnadstvister. Utfallet kan då vara beroende av tingsrättsdomares tolkning, förståelse och tidigare användning av principen samt lagtext. *The gap problem* uppmärksammar därför den påverkan en diskrepans mellan *law in books* och *law in action*, får på utfallet i frågor om vårdnad. Möjligheten till tolkning påverkar tingsrättens handlingsutrymme och därmed utfallet av vårdnadstvister, baserat på om och hur tingsrätten beaktar barnets bästa vid vårdnadstvister utifrån barnkonventionen (SFS 2018:1197) och föräldrabalken (SFS 1949:381). *The gap problem* kan exempelvis leda till att domaren i tingsrätten, utifrån en diskussion av Larsson och Backman (2011, s. 42), värderar kvinnan till en mer omsorgsfull individ än mannen vid vårdnadstvister.

4.2 Lipskys individuella handlingsutrymme

I relation till *the gap problem* används individuellt handlingsutrymme som teoretisk utgångspunkt utifrån Lipskys (2010, s. 3) "gräsrotsbyråkrati". Individuellt handlingsutrymme uppmärksammar förståelsen för hur tjänstemän inom myndigheter, exempelvis tingsrättsdomare, påverkar utfallet i vårdnadstvisten genom individuell bedömning av lag. I denna uppsats kan en tingsrättsdomare anses vara en gräsrotsbyråkrat utifrån domarens beslutsfattande möjligheter (individuella handlingsutrymme) i relation till vårdnadsfrågor.

Uppsatsens material, tingsrättsdomar, analyseras genom individuellt handlingsutrymme, utifrån tingsrättsdomares handlingsutrymme att använda lagstiftning relevant för vårdnadstvisten och barnets bästa. Inom barnets bästa i vårdnadstvister kan ett individuellt handlingsutrymme för tingsrättsdomare anses nödvändigt för att lagen ska kunna användas på enskilda fall. Lipsky (2010, s. 14) beskriver gräsrotsbyråkrati utifrån myndighetspersoners individuella handlingsutrymme. Då principen om barnets bästa är allmänt formulerad finns det inte någon direkt anvisning för hur beslutsfattande myndighetspersoner ska agera i varje specifik situation, vilket kan leda till komplexitet. Avsaknad av direkt anvisning i lagen kan leda till att tingsrättsdomares handlingsutrymme avseende barnets bästa i vårdnadstvister, kan skilja sig mellan Sveriges tingsrätter. Tingsrättens användning av handlingsutrymmet kan påverkas genom sociala normer, som kultur och genusuppfattning, vilket exempelvis kan påverka uppfattningen av vad som är kvinnliga respektive manliga attribut. Uppfattningen av vad

som är kvinnligt respektive manligt kan därmed påverka utfallet i domar och hur tingsrätten använder handlingsutrymmet.

Det individuella handlingsutrymmet som presenteras av Lipsky (2010, s. 3) används i uppsatsen för att analysera hur tingsrättens handlingsutrymme i frågor om vårdnad kan resultera i unika utfall vid vårdnadstvister. Evans och Harris (2004, s. 871) riktar synpunkter mot det individuella handlingsutrymmet. Författarna menar att handlingsutrymmet leder till att exempelvis tingsrättsdomare tolkar lagen och blir oberoende samt har möjlighet att döma varje enskilt fall utifrån de aktuella omständigheterna i vårdnadstvister. Å andra sidan menar Evans och Harris (ibid.) att ett individuellt handlingsutrymme möjliggör för att använda handlingsutrymmet genom maktmissbruk. Handlingsutrymmet möjliggör för tingsrättsdomare att genom lagen, avseende barnets bästa i frågor om vårdnad, döma i ett negativt syfte och därmed använda sin makt som dömande part.

4.3 Genusbegreppet

Genusbegreppet används i uppsatsen för förståelse av de temana och omständigheter som identifierats vilka kan inneha problematik, utifrån vilket kön den vårdnadshavaren har som fått vårdnaden av barnet. Utgångspunkten till begreppet är att finna mönster i vårdnadsfrågan utifrån den insamlade empirin, i relation till hur rätten är (*de lege lata*) och hur den borde vara (Gunnarsson et al. 2018, s. 71). Grunden för genusbegreppet är att de sociala aspekter och det som könet anses vara, är enligt Gunnarsson et al. (2018, ss. 54-55) konstruerat.

Enligt forskning förknippas det kvinnliga könet med bland annat omsorg (Larsson & Backman 2011, s. 42). Kvinnorna anses även känslostyrda medan männen anses inneha ett mer rationellt tänkande (Gunnarsson et al. 2018, s. 56). Kvinnan förknippas i högre grad till begrepp som i stor utsträckning symboliserar värme. Begreppen inkluderar "värme, generositet och tillit" (Costa et al. 2019, s. 548). Samhällets sociala normer baserat på Hydén (2002, s. 20) kan därmed påverka tingsrättens avgörande i vårdnadstvister. Påverkan sker utifrån befästa sociala normer som avser vilken av föräldrarna som kan anses mest lämplig vårdnadshavare, utifrån vad som enligt sociala normer anses kvinnligt respektive manligt.

Gunnarsson et al. (2018, s. 204) beskriver rätten som en ordning vilken inte är neutral i relation till kön. Istället finns det beteenden och handlingar som på olika sätt skapar könsojämlikheter i form av normskapande och utformande av personlighetstyper (ibid. s. 195). Författarna menar att lagstiftningen (idag könsneutral) ökar en ojämn könsrelation (ibid.). Rättens hantering av normer och könsojämlikheter visar sig historiskt då mammor, till skillnad från pappor, i större utsträckning blir tilldelade vårdnad i vårdnadstvister (Costa et al. 2019, s. 548).

Utifrån genusbegreppet diskuteras, i uppsatsen, att utgångspunkten i vårdnadstvisten bör vara gemensam vårdnad, även där vårdnadshavarna inte bor tillsammans (Gunnarsson et al, s. 199). Baserat på genusbegreppet diskuteras även möjligheten för ensam vårdnad, vilken ska föreligga om en förälder misshandlat den andra vårdnadshavaren eller barnet. Ensam vårdnad ska även föreligga om det anses omöjligt för föräldrarna att samarbeta i frågor angående barnet (ibid. s. 200).

Uppsatsens användning av genusbegreppet diskuterar olika egenskaper som anses manligt och kvinnligt, för att i resultatet kunna se hur genusnormer kan influera rätten och konstruera mammor som mer lämpliga vårdnadshavare än pappor. I kontrast till uppsatsens användning av begreppet genusnormer, har det i flertalet studier visats att genusnormer kan vara skadliga för kvinnor och män då de egenskaperna könen tillskrivs kan anses vara i motsatsförhållande till varandra (Banakar & Travers 2002, s. 141). Om en kvinna har egenskaper i form av femininitet ger det upphov att mannen ska ha egenskaper som står i motsatsförhållanden till kvinnans femininitet (ibid.). På så sätt kan de förutbestämda egenskaperna om vad som är kvinnligt och manligt skada den enskilda individen, då den tillskrivs egenskaper som kanske inte stämmer med hur personen är.

5. Material och metod

Uppsatsens avsnitt för material och metod beskriver först det tillvägagångssätt som använts för att studera hur barnets bästa framkommer i vårdnadstvister vid tingsrätten. Därefter beskrivs metodens urvalsprocess för framtagandet av tingsrättsdomar samt analysmetod. En metoddiskussion genomförs i slutet av avsnittet för att redogöra för metodologiska överväganden.

5.1 Studiens tillvägagångssätt

Arbetets tillvägagångssätt är objektivt till syfte att på ett värderingsfritt sätt redogöra för komplexitet, som kan finnas vid vårdnadstvister i tingsrätten. Objektiviteten framkommer när ingen personlig värdering tillförs och en saklig bild presenteras av studiens material. Tillvägagångssättet bestod av en metodkombination i form av både kvantitativ och kvalitativ empiri, för att ge en helhetsbild av området (Lindstedt 2019, s. 96). Ett kvantitativt tillvägagångssätt användes för att bidra med en översikt på området, för att sedan genom ett kvalitativt tillvägagångssätt bidra med detaljerad kunskap som kompletterar det kvantitativa tillvägagångssättet. På så sätt studeras hur ofta olika begrepp, teman, omständigheter och åtgärder återkommer i domarna (Boréus & Kohl 2018, s. 50).

Den kvalitativa innehållsanalysen användes eftersom den möjliggjorde att systematiskt beskriva innehållet i domarna, då materialet kunde struktureras in under olika identifierade teman. På så sätt kan det diskuteras att denna metoddel var induktiv då det fanns ett antal förutbestämda kategorier av teman som förutsågs återkomma, och några tillkom under arbetet. Innehållsanalysen hade även en kvantitativ aspekt där fokus var att identifiera begrepp och olika omständigheter som framkom i domarna, för att sedan mäta hur ofta begreppen återkom vid innehållsanalys (Boréus & Kohl 2018, s. 50).

De olika steg som genomfördes i metoden var utifrån Boréus och Kohls (2018, s. 51) beskrivning av en innehållsanalys. Studiens första steg blev därför att välja ut domar från vårdnadstvister då det rymdes inom syftet för uppsatsen. Urvalsprocessen kommer behandlas djupare under nästa rubrik (5.2). Nästa steg i studien utfördes när de efterfrågade domarna hade erhållits från tingsrätterna då arbetet med texterna

påbörjades genom läsning och sammanfattning. Därefter identifierades olika begrepp, omständigheter och teman. Här användes en manuell typ av kodning till samtliga insamlade domar. Den manuella kodningen i uppsatsen innebar att kodningen utfördes genom att systematiskt identifiera olika begrepp, omständigheter samt teman som kunde kategoriseras under olika rubriker i ett kalkylark (ibid. s. 58). Vid denna manuella kodning användes en kodblankett beskriven i Boréus och Kohl (2018, s. 59) med orden: Utredning/yttrande myndighet; barnet till tals i domen; samarbetsamtal; gemensam vårdnad; pappa får vårdnad; mamma får vårdnad och särskild förordnad vårdnadshavare (se bilaga 1).

Nästa steg i innehållsanalysen utfördes genom en sammanställning av resultatet. Presentationen av resultaten blir i uppsatsen olika då den kvantitativa innehållsanalysen präglas av räknande av begrepp och omständigheter samt den kvalitativa innehållsanalysen består av beskrivande teman (Lindstedt 2019, s. 255). Presentationen av det kvantitativa resultatet presenteras i fyra cirkeldiagram med tillhörande beskrivande text, under avsnittet för resultat (se diagram 1, 2, 3 och 4).

Cirkeldiagrammen anses överskådliga för att presentera det kvantitativa resultatet då diagrammen presenterar hur ofta ett begrepp återkom i domarna med procentsats. Den kvalitativa empirin presenterades i beskrivande form över de teman som identifierats samt med utvalda citat. Till presentationen av den kvalitativa empirin har de inhämtade domarnas anonymiserade nummer, som finns att tillgå i bilaga 1, presenterats för att ge en överblick samt för att underlätta för läsaren. Anledningen till att domarna presenteras med nummer istället för bokstäver är för tydlighet vid läsning.

Till både den kvalitativa och kvantitativa innehållsanalysen används begreppet "mamma" och "pappa" för att beskriva vem som fått vårdnaden. För att kategorisera materialet utgår definitionen av mamma och pappa från personnummer, där kvinnor har jämn nionde siffra och män udda (18 § folkbokföringslagen SFS 1991:481).

5.2 Urval till innehållsanalys

Materialet som inhämtats till innehållsanalys, består av domar från vårdnadstvister. Urvalet till innehållsanalys var att inhämta två domar från samtliga 48 tingsrätter som finns i Sverige enligt Sveriges Domstolar (2019), vilket medförde att uppsatsen

beräknade inneha 96 domar till resultatredovisningen. På så sätt kan det diskuteras att urvalet blir från hela populationen utifrån Bryman (2018, s. 227), då samtliga 48 tingsrätter bidrar med domar. Det år som valdes för inhämtning av domar var 2021, med anledning att barnkonventionen (SFS 2018:1197) varit lag i ett år (Arbetsmarknadsdepartementet 2020). Att inhämta alla författade domar från 2021 från Sveriges tingsrätter beräknades bli ett stort och för omfattande urval av material till följd av den rådande plats- och tidsbegränsningen. Urvalets storlek med två domar från Sveriges 48 tingsrätter var beroende av minskad risk för bortfall, då studien kunde beräknas inneha större empiri i kontrast till om tingsrätterna endast återkom med en dom. 96 domar ansågs hanterbart till följd av den tid som fanns till förfogande.

För att tillhandahålla domar till uppsatsens studie skickades e-post till samtliga 48 tingsrätter där det efterfrågades två domar med måltypen familjemål avseende vårdnad om barn under perioden 1/1 2021 - 31/12 2021. Domarna valdes ut genom vad Bryman (2018, s. 232) beskriver som ett systematiskt urval, eftersom urvalet blev att domstolarna efterfrågades att återkomma med de två första domarna från tidsperioden. När tingsrätterna återkommit med domar sorterades de i bokstavsordning in i en digital mapp, där samtliga gruppmedlemmar hade tillgång till domarna. Domarna som inhämtades var av varierande storlek och omfattning.

Under arbetsprocessen exkluderades fyra domar. Två av de erhållna domarna exkluderades då de inte ansågs relevanta för arbetet, eftersom de endast omfattade äktenskapsskillnad och faderskapsmål. De resterande två domarna exkluderades då de var tillfälliga beslut, och därför inte jämförbara med definitiva beslut. Utöver de fyra exkluderade domarna förekom även bortfall av en dom vardera från två tingsrätter, till anledning av att de endast skickade en dom. En av tingsrätterna beskrev att de endast hade en dom att tillhandahålla utifrån måltypen. Den andra tingsrätten gav ingen förklaring till varför de endast skickade en dom. Totalt resulterade urvalet i 90 domar som användes till innehållsanalys.

Utifrån urvalets 90 insamlade domar användes samtliga till den kvantitativa innehållsanalysen, för att få en övergripande bild av domarnas innehåll till uppsatsen. Till den kvalitativa innehållsanalysen genomfördes ytterligare ett urval av de 90 domar

som användes i den kvantitativa innehållsanalysen. I detta urval genomfördes ett kriterieurval som innefattar att domar valdes ut till följd av olika egenskaper som kunde identifieras i dem efter läsning (Bryman 2018, s. 497). De egenskaper som fanns i domarna innefattades av bland annat ett större antal sidor, att domarna beskrev hur de använde lagen i den aktuella domen, innehöll problematik av missbruk och misshandel eller beskrev omständigheter som gjorde att vårdnadsfrågan utföll som den gjorde. Utifrån föregående kriterier och de 90 domar som fanns, blev urvalet till den kvalitativa innehållsanalysen slutligen 22 domar vilka bidrog till djupgående analys.

5.3 Analyismetod

Som beskrivits tidigare i studiens tillvägagångssätt (5.1) användes en manuell kodning av begrepp, omständigheter samt teman i en Excel-kalkyl (Boréus & Kohl 2018, s. 59). De kvantitativa begrepp och omständigheter som identifierats har analyserats genom en deskriptiv analys, för att förstå användningen av begreppen samt omständigheter vilket möjliggör för slutsatser om barnets bästa utifrån de 90 insamlade domarna. Ytterligare möjligheter med en deskriptiv analys blir att den ger en empirisk grund för vidare argumentation om varför olika begrepp framkommer mer än andra, samt i vilket sammanhang begreppen framkommer i domarna (Hart 2018, s. 67).

De 22 domar som ingår i den kvalitativa innehållsanalysen analyseras även i analysen av det kvantitativa resultatet eftersom de kvalitativa domarna framkommer som ett urval av det kvantitativa materialet med 90 domar. De kvalitativa domarna analyseras därför ytterligare en gång och det sker utifrån teman i en tematisk analys. Med teman menas olika områden som identifierats vid läsning, vilket är kopplat till uppsatsens fokus som är barnets bästa i vårdnadstvister vid tingsrätten och hur detta framkommer genom tingsrättens handlingsutrymme. Med den tematiska analysen skapades ett verktyg att diskutera begrepp och teman utifrån vilket budskap de förmedlade samt skillnader och likheter mellan dem (Bryman 2018, s. 703). Den tematiska analysen har använt sig av "*Framework*", en typ av schema, under vilka olika domar efter kodningen sorterats in för vidare diskussion och analys (ibid. s. 704). Vid användning av den tematiska analysen fanns det olika faktorer som ansågs viktiga att försöka identifiera på grund av faktorernas tematiska värde för analys. Faktorerna innefattades av återupprepningar (samma teman återkom), språkliga kopplingar (domen har ett juridiskt språk) samt

avsaknad av data (när någon faktor som ska få utrymme i en vårdnadstvist saknas) (ibid. s. 705).

5.4 Metoddiskussion

Metoddiskussionen omfattas av överväganden utifrån reliabilitet, validitet och etik. Uppsatsens tillvägagångssätt diskuteras med möjliga styrkor och förbättringsområden.

5.4.1 Reliabilitet och validitet

Vid kodningen av materialet i innehållsanalyserna kan interkodarreliabiliteten diskuteras, där det innefattas av att de olika forskarna inom projektet ska tolka och koda materialet på likvärdigt sätt (Boréus & Kohl 2018, s. 61). Under uppsatsskrivandet kodade tre personer materialet, vilket medförde att gemensam kodning genomfördes eftersom samtliga kodare diskuterade begrepp, omständigheter och teman som framkom i texterna för att på ett homogent sätt koda likvärdigt. Det genomfördes även en dubbelkodning där några domar kodades dubbelt för att säkerställa ett samstämmigt resultat, där en annan uppsatsskrivare hade haft möjlighet att komma fram till liknande resultat med likvärdigt material (ibid.).

Utifrån föregående aspekt kan reliabiliteten diskuteras genom ett externt perspektiv där uppsatsens reliabilitet är beroende av replikerbarhet, nämligen om uppsatsens metod går att genomföra och ge liknande resultat med en annan uppsatsskrivare (Bryman 2018, s. 465). Baserat på den externa reliabiliteten kan det konstateras att uppsatsen innehar en god reliabilitet, då en annan studie hade haft möjlighet att inhämta de domar som denna uppsats gjort. Det kan noteras att kodningen är beroende av hur uppsatsskrivaren tolkar begreppen för att kategorisera dem (Boréus & Kohl 2018, s. 58). Utifrån föregående aspekt kan det diskuteras att den externa reliabiliteten kan anses svagare. Detsamma gäller om en annan studie hade utgått från andra domar vilket också påverkar resultatet och reliabiliteten (Bryman 2018, s. 465).

Validiteten i uppsatsen kan vara beroende av de begrepp som väljs ut till kodningsscheman och begreppens innebörd. För att undvika problematik med validiteten i denna aspekt har ord och begrepp valts ut som inte kan betyda mer än en

sak (Boréus & Kohl 2018, s. 81). Exempelvis kan ordet "lag" inneha en sportslig (att en grupp är ett lag) och en juridisk tolkning. Utifrån ovanstående kan den interna validiteten diskuteras då den är beroende av de observationer, uppsatsens begrepp, omständigheter och teman, som identifierats samt hur de samstämmer med den teorin som utvecklats (Bryman 2018, s. 465). I uppsatsen kan det diskuteras att begreppen, omständigheterna och temana kan indikera på ett läge som råder inom området, som kan förklaras med hjälp av de teoretiska utgångspunkter som används på området. Utifrån föregående aspekt kan det konstateras att den interna validiteten kan antas vara god.

Den externa validiteten är beroende av hur uppsatsens resultat och slutsatser kan appliceras i en annan kontext (Bryman 2018, s. 466). Då samtliga tingsrätter bidrar med domar, men urvalsprocessen inte är slumpmässig, kan det antas att resultatet inte är representativt (ibid. s. 427). Resultatet ger endast en bild av hur samtliga tingsrätter använder de begrepp som kodats vid utförande av domen. På så sätt kan resultatet vara beroende av i vilken tidskontext det används då barnkonventionen (SFS 2018:1197), som nämnts tidigare, upphöjdes till lag 2021 (Arbetsmarknadsdepartementet 2020). Resultatet kan antas vara beroende av vilka lagar som var användbara samt vilka sociala förändringar som var rådande vid uppsatsskrivandet. Utifrån föregående aspekter kan den externa reliabiliteten antas vara god om den appliceras under en social miljö relativt nära i tid.

5.4.2 Etiska överväganden

Domarna som inhämtats från Sveriges domstolar är allmänna handlingar, vilket medför att alla kan begära ut domarna från tingsrätten (2 kap. TF). Domstolen gör en sekretessprövning innan de skickar de efterfrågade domarna, vilket innebär att uppsatsen inte innehåller några handlingar som är skyddade av sekretess (Sveriges Domstolar 2021). Det kan likväl i domar om vårdnad av barn framkomma känsliga uppgifter, vilka är offentliga enligt offentlighetsprincipen (2 kap. TF). Det kan antas att familjer som redan befinner sig i en vårdnadstvist är utsatta då tvisten kan påverka dem negativt (Singer 2014, s. 348). Utifrån den etiska aspekten har denna uppsats därför valt att anonymisera de inhämtade domarna genom numrering (*se bilaga 1*).

Anonymiseringen har utförts då det potentiellt kan leda till mer skada för parterna i

domen om personuppgifter framkommer i texten i sammanhang med någon negativ aspekt (Bryman 2018, s. 172). I uppsatsen behöver inte samtyckeskravet uppfyllas då det inte är någon förstahandsinformation som inhämtats från någon respondent, utan slutsatser dras från allmänna handlingar. Utifrån potentiellt inskränkande på parternas privatliv som de kan uppleva, fanns det ytterligare en anledning att anonymisera de erhållna domarna (ibid. s. 180).

Även om de erhållna domarna som beskrivits ovan är allmänna handlingar, kom handlingarna i denna uppsats att förvaras på en säker plats där endast gruppmedlemmarna hade åtkomst, för att säkra konfidentialitetskravet där obehöriga inte ska komma åt känsliga uppgifter (Bryman 2018, ss. 170-171). Uppsatsen ska även uppfylla nyttjandekravet. Trots att domarna kan användas vid ett senare skede, ska empirin i denna uppsats endast användas till detta ändamål (ibid. s. 171). I referenslistan finns samtliga målnummer från de inhämtade domarna att tillgå.

5.4.3 Metodologiska överväganden

Barnkonventionen (SFS 2018:1197) samt föräldrabalken (SFS 1949:381) är i uppsatsen tolkad och applicerad utifrån lagtextens direkta ordalydelse. Tolkningen bidrar till att eventuella förarbeten och förståelse av lagstiftarens mening av principen om barnets bästa, inte finns att tillgå i uppsatsen. Utifrån uppsatsens syfte, frågeställning och rättssociologiska fokus ansågs det endast nödvändigt att tolka barnkonventionen (SFS 2018:1197) och föräldrabalken (SFS 1949:381) utifrån lagens ordalydelse för förståelse av principen om barnets bästa. Möjlighet för ytterligare förståelse av principen om barnets bästa kan möjliggöras genom en rättsutredning, vilket exkluderades från uppsatsen till följd av uppsatsens rättssociologiska fokus.

Studiens urval av två inhämtade domar från Sveriges samtliga tingsrätter år 2021 kan diskuteras. Begränsningarna medför att bilden av hur barnets bästa används i tingsrätten inte blev komplett. Å andra sidan bidrog samtliga tingsrätter med domar och det kan konstateras att uppsatsen kunde applicera resultatet på hur samtliga tingsrätter arbetar med och använder principen om barnets bästa i den aktuella tidskontexten.

6. Resultat

Följande avsnitt sammanställer resultatet från den kvantitativa och kvalitativa innehållsanalysen av tingsrättsdomar, avseende vårdnadstvister. Först presenteras den kvantitativa innehållsanalysens resultat, för att ge en övergripande bild av insamlad empiri. Därefter presenteras den kvalitativa innehållsanalysen för genomgång av utvalda tingsrättsdomar.

6.1 Kvantitativ innehållsanalys

Under denna rubrik presenteras resultatet efter granskning av domarna som kodats och kategoriserats i en Excel-kalkyl (*se bilaga 1*). Cirkeldiagrammen som presenteras nedan består av de fyra omständigheter som identifierats vid innehållsanalys av domarna: Vårdnad; samarbetsamtal; barnet kommer till tals i domen samt inhämtande av utredning/yttrande. Omständigheterna utgår ifrån uppsatsen syfte och kan påverka utfallet för vårdnaden beroende av tingsrättens handlingsutrymme.

Diagrammet nedan (*diagram 1*) visar i vilken utsträckning vårdnadsfrågan tillfaller de identifierade kategorierna: Särskild förordnad vårdnadshavare; pappa får vårdnad; mamma får vårdnad och gemensam vårdnad (*se diagram 1*). Resultatet visar att mammorna får vårdnaden i 52,3 procent, papporna i 11,1 procent, gemensam vårdnad i 34,4 procent och särskild förordnad vårdnadshavare tilldelas i 2,2 procent av domarna.

Vårdnad:

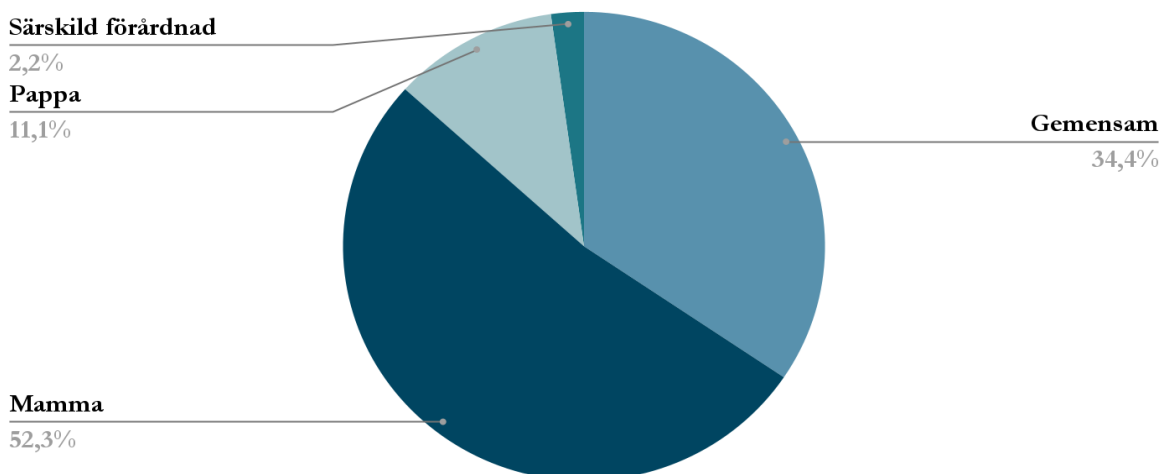


Diagram 1: Vårdnad

Av de 90 domar som studerats har det i nio av domarna, 10 procent, genomförts samarbetsamtal innan tvisten påbörjades vid tingsrätten (*se diagram 2*).

Samarbetssamtal:

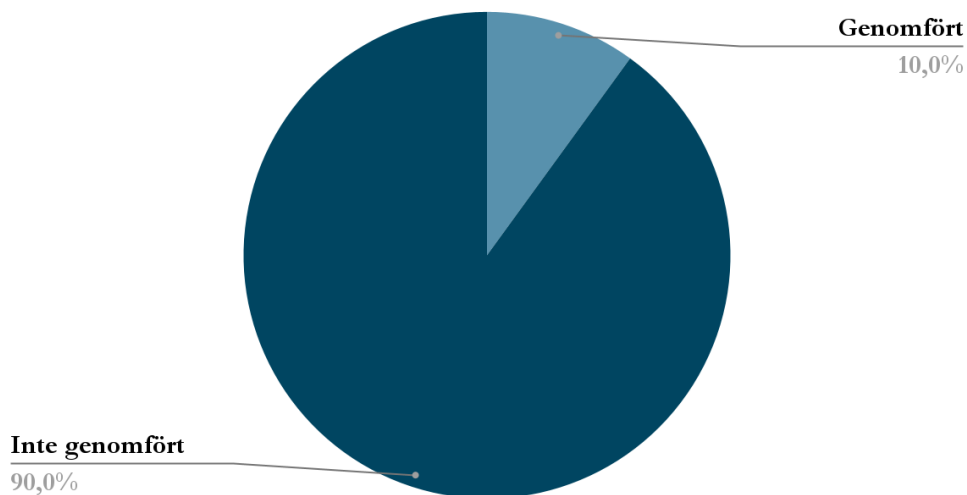


Diagram 2: Samarbetsamtal

Diagrammet nedan (*diagram 3*) visar att barn kommer till tals till 11,1 procent, medan barn inte kommer till tals i 88,9 procent av domarna (*se diagram 3*).

Barnet kommer till tals i domen:

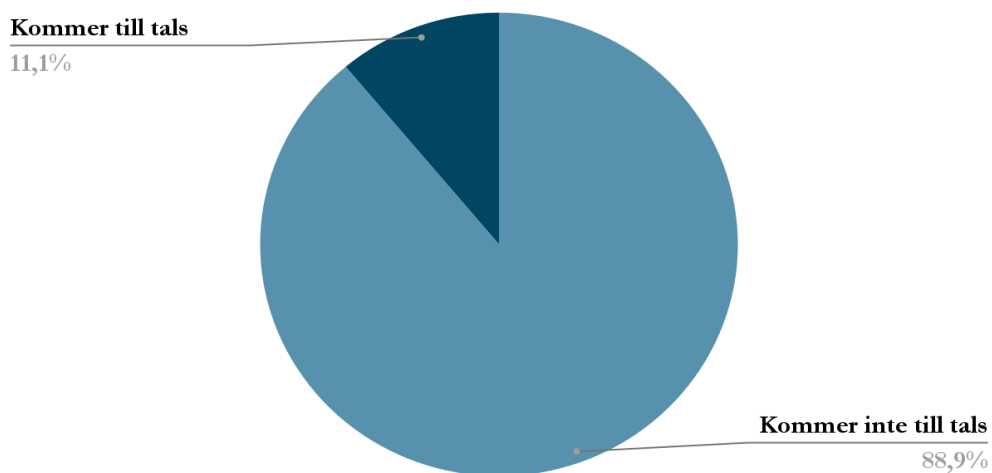


Diagram 3: Barnet kommer till tals i domen

I de 88,9 procent av domarna (*se diagram 3*) där barnen inte har kommit till tals, finns det en möjlighet för barnen att komma till tals genom att tingsrätten förordnar en myndighet att genomföra en utredning baserat på 6 kap. 19 § FB (1949:381). I 80 procent av domarna inhämtar tingsrätten en utredning från en myndighet (*se diagram 4*). 20 procent av domarna visar att tingsrätten inte inhämtar en utredning. I de 20 procent av domarna där tingsrätten inte inhämtar en utredning, har inte barnet kommit till tals i domen (*se bilaga 1*).

Inhämtande av utredning/yttrande:

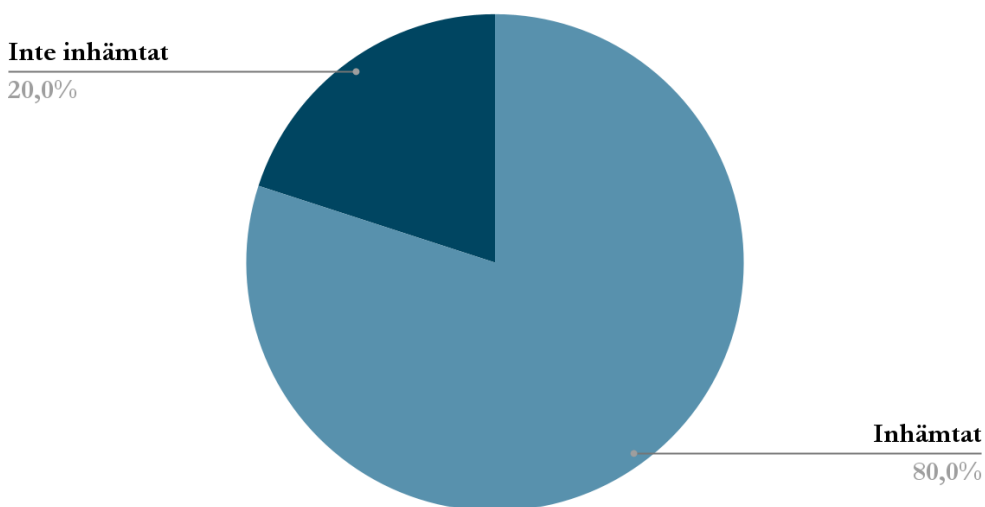


Diagram 4: Inhämtande av utredning/yttrande

6.2 Kvalitativ innehållsanalys

Följande avsnitt presenterar resultaten av teman som förekommer i de 22 domar, som inhämtas genom uppsatsens kvalitativa innehållsanalys. De fyra teman som identifierats omfattar: Konsensus; bakomliggande problematik; barnets talan och hänsynstagande till barnets bästa. Den kvalitativa innehållsanalysens teman utgår ifrån uppsatsen syfte och kan ha påverkan på utfallet av vårdnaden beroende av tingsrättens handlingsutrymme.

6.2.1 Konsensus

Till temat konsensus har åtta domar kategoriserats där föräldrar kommit överens om vilken vårdnadsform som är bäst för barnet under processen, där oklara omständigheter råder eller fall där föräldrar inte funnit konsensus.

Sex av åtta domar har identifierat omständigheter där konsensus råder bland föräldrarna och de kommit överens om vad som är barnets bästa. I tre av de sex domarna, nr. 1, 32 och 85, tar sig konsensus till uttryck genom att föräldrarna är överens om att gemensam vårdnad ska bestå, även om en av föräldrarna inte anses som lämplig vårdnadshavare då den har missbruksproblematik. I resterande tre domar, nr. 7, 15 och 79, råder också missbruksproblematik och föräldrarna har kommit överens om att föräldern som inte har missbruk ska ha ensam vårdnad. Här får liknande omständigheter olika utfall då konsensus råder i beslutet. Tingsrätten gör i samtliga domar en bedömning utan grund, angående barnets bästa, när de skriver att det antas vara barnets bästa att föräldrarna är överens.

I en dom, nr. 63, råder det oklara omständigheter om konsensus råder eller inte. Domen resulterar i att mamman får ensam vårdnad eftersom pappan inte anses som en lämplig vårdnadshavare till följd av missbruksproblematik. Mamman får vårdnad eftersom pappan inte är närvarande och inte interagerar i barnens liv.

En dom, nr. 14, har kategoriserats till de omständigheter då konsensus inte råder. I domen har tingsrätten konstaterat att samarbetsvårigheter föreligger och beskriver hur den gemensamma vårdnaden inte är till gagn för barnen. I denna dom råder inte konsensus då den ena föräldern yrkar på gemensam vårdnad, men den andra parten motsätter sig yrkandet.

6.2.2 Bakomliggande problematik

Nedan presenteras fem domar som är relaterade till temat bakomliggande problematik. I domarna identifieras: Dömd förälder; misshandel och förundersökningar som blivit nedlagda.

Mamman i en dom, nr. 9, har gjort flertalet polisanmälningar där hon påstår att pappan har misshandlat henne. Det finns även flertalet orosanmälningar, bland annat från skolan där barnet har sagt att pappan har strypt mamman. Tingsrätten bedömer att mamman ska få ensam vårdnad då pappan anses brustit i sin omsorgsförmåga.

I en dom, nr. 40, finns det en förundersökning som är nedlagd och den handlar om

pappans misshandel mot mamman. Pappan bor i ett annat land än Sverige och tingsrätten gör bedömningen att det finns risk att pappan för bort barnet om han får vårdnaden. Tingsrätten bedömer även att båda föräldrarna är unga och har ett omoget föräldraskap. Utifrån alla faktorer blir utfallet att mamman får vårdnaden. Liknande omständigheter råder i en annan dom, nr. 64, där pappan enligt mamman har misshandlat henne. Pappan är sedan tidigare dömd för misshandel på en tredje part. Till pappans försvar hävdar han att den misshandeln han är dömd för skedde för länge sedan. Enligt tingsrätten är pappans hem problematiskt och utifrån samtliga omständigheter tilldelas mamman vårdnaden.

Mamman är dömd för misshandel och olaga hot mot hennes systrar i en av domarna, nr. 39. Det finns även uppgifter i domen om att barnet har bevittnat misshandeln. Bedömningen i denna dom blir att vårdnaden ska vara gemensam. Liknande omständigheter råder i en annan dom, nr. 72. I denna dom finns det bakomliggande polisanmälningar som föräldrarna gjort gentemot varandra. Mamman har blivit dömd för misshandel och ringa misshandel mot pappan vid skilda tidpunkter. Båda parter tar upp att våld har existerat, men det är oklart mellan parterna vem som har gjort vad. Tingsrätten grundar bland annat sitt beslut på att ingen av parterna brister i förmågan som förälder, därav blir utfallet gemensam vårdnad.

6.2.3 Barnets talan

Temat om barnets egen talan har identifierats i sex domar. Temat kommer till uttryck på det sätt där tingsrätten beaktar eller inte beaktar barnets egen talan i sina beslut.

I en av domarna, nr. 8, kommer temat till uttryck, där barnen är av ålder tolv respektive nio år och har fått komma till tals avseende föräldrarna i vårdnadsfrågan. Utifrån domen presenteras temat i samband med att tingsrätten anser att eftersom barnen har uppnått åldern tolv och nio år har barnen "blivit så pass stora att deras åsikter ska ha betydelse för tingsrättens bedömning" (Dom nr. 8, s. 11). Barnens åsikt beaktas i tingsrättens bedömning i domen, vilket resulterar i att mamman får ensam vårdnad.

En liknande bedömning förekommer i en annan dom, nr. 22, där mamman och pappan brister i förmågan att vara förälder till barnet, men de anses även båda lämpliga att vara

vårdnadshavare. Men i domen menar pappan att han inte vill vara en del av barnets liv om mamman ska tilldelas ensam vårdnad. Tingsrätten poängterar i domen att barnets egen åsikt styr utfallet och argumenterar att "Barnets vilja och åsikt ska beaktas i en vårdnadsprocess och ska ges betydelse för beslut utifrån barnets ålder och mognad. [...] [Barnets] vilja måste få komma till uttryck" (Dom nr. 22, s. 14). Barnet som nämns i domen är 14 år och barnets mognad ska enligt tingsrätten anses vara korrekt motsvarande till barnets ålder, "mycket intelligent och mogen i enskilda samtal" (Dom nr. 22, s. 13). Tingsrätten menar i domen att de inte kan bortse från och måste respektera de åsikter som barnet presenterar, vilket är att låta mamman få ensam vårdnad. På grund av barnets uttalande och pappans argument, dömer tingsrätten för ensam vårdnad till mamman.

I relation till föregående dom framkommer det åsikter i en annan dom, nr. 34, där barnen uttrycker att pappan inte ska vara närvarande och därför endast vill träffa mamman. Ett av barnen menar att pappan är olämplig som förälder, efter att de bevittnat pappan slå mamman (pappan är inte dömd eller anmäld). Utifrån ovanstående tillfaller vårdnaden parterna gemensamt. I domslutet påpekar tingsrätten att barnets bästa ska beaktas, i relation till barnets ålder och mognad. Tingsrätten menar även att äldre barn kan ha svårigheter att se konsekvenser som kan följa av att frånta en av föräldrarnas vårdnad. I domen menar tingsrätten att barnen som uttrycker sig, nio respektive sex år, inte har tillräcklig uppfattning av situationen för att tingsrätten ska kunna ta dessa åsikter i beaktning.

I en dom, nr. 38, förekommer beaktande av barnets talan när barnen uppnår åldern tolv respektive åtta år. Enligt domen ska önskemålen av barnet som är tolv år få stor betydelse i utfallet av målet. Även åsikterna hos det yngre syskonet som endast uppnådde åtta år, togs i beaktning av tingsrätten. Barnen anser i domen att pappan inte kan tillgodose barnens behov, då pappan bor på vandrarhem. I relation till parternas bristande förmåga att ta gemensamt ansvar för barnen tilldelas mamman vårdnaden.

En dom, nr. 77, uppmärksammar relationen mellan ålder på barn och den beaktning som barnens talan tar sig till uttryck i vårdnadstvister. Domen presenterar att det i

doktrin står att det finns en gräns som är flytande, när barns åsikter ska framföras och tas i beaktning. Barnet i domen, av åldern elva år, har uttryckt att barnet inte vill vara hos pappan. Tingsrätten bedömer att det ska bli gemensam vårdnad och bortser från barnets åsikt.

Slutligen förekommer det i en dom, nr. 87, motstridiga meningar för vilka barn som ska få sin talan hörd i tingsrätten och hur denna talan ska tas i beaktning, vid utfallet för barnets bästa i vårdnadstvisten. Barnen i fråga var vid vårdnadstvisten 16, 14, 13 och nio år. I domen kommer de barn som är 16, 14 och 13 år till tals, men den åsikt som presenteras av 16-åringen tas inte i beaktning då tingsrätten anser att denna åsikt kan vara påverkad av pappan. Tingsrätten argumenterar att barnens viljor har kommit fram och fått uttryck i domen, då 14- och 13-åringen har berättat att de vill att mamman ska bestämma i frågan avseende vårdnad medan 16-åringen menar att pappan ska ha vårdnad och bestämma. 16-åringens talan kommer inte att beaktas då det enligt tingsrätten finns tecken som indikerar på att pappan ska ha påverkat 16-åringen, genom olika former av kommunikation.

6.2.4 Hänsynstagande till barnets bästa

Till temat har sju erhållna domar kategoriserats, då de på olika sätt använder principen om barnets bästa på det aktuella fallen genom: Utredning av socialtjänsten; kontinuitetsprincipen och skydd mot övergrepp.

I två domar, nr. 7 och 15, avslutas domskälet med rader som beskriver att det som parterna har kommit överens om, är att anse som förenligt med barnets bästa. Det anses vara barnets bästa att den ena parten får ensam vårdnad, vilket även rekommenderats efter utredning av socialtjänsten. Liknande bedömning efter utredning enligt barnets bästa, förekommer även i en annan dom, nr. 48. I domen tilldelas mamman ensam vårdnad efter pappans rapporterade våldsamma handlingar inom familjen.

I två domar, nr. 61 och 77, åberopar tingsrätten kontinuitetsprincipen som ska syfta till att kunna tillgodose barnets behov av trygghet och stabilitet, i relation till barnets bästa. I domarna menar tingsrätten att barnen som, i båda domarna, redan bor hos mamman får den kontinuitet de behöver och känner sig trygga, vilket resulterar i minst förändring

för barnen i båda domarna. Tingsrätten menar, i den ena domen, nr. 77, att det inte enbart är kontinuitetsprincipen som ska åberopas och vägleda vårdnadstvisterna. Det är enligt tingsrätten en kombination som ska övervägas för att barnets bästa ska tas i beaktning. I den andra domen, nr. 61, beskriver tingsrätten att det är förenligt med barnets bästa att mamman får ensam vårdnad, även om båda parterna är lämpliga. Argumentet som tingsrätten poängterar i domen är i relation till kontinuitetsprincipen för att kunna erbjuda barnen kontinuitet och invand miljö.

I en av domarna, nr. 60, blir mamman tilldelad ensam vårdnad då det finns en risk att pappan kunde utsätta barnet för övergrepp. Tingsrättens bedömning utifrån barnets bästa är i domen beroende av den risk det kan antas föreligga för att barnet utsätts för övergrepp eller far illa. Barnet uppger själv att barnet "tycker om och saknar sin pappa" (Dom nr. 60, s. 20) men tingsrättens bedömning utgår från att skydda barnet från övergrepp eller annan kränkande behandling.

7. Analys

För att besvara uppsatsens frågeställning och analysera studiens resultat används de teoretiska utgångspunkterna *the gap problem* och individuellt handlingsutrymme samt genusbegreppet. Analysen utgår även från lagstiftning genom bestämmelser i barnkonventionen (SFS 2018:1197) samt föräldrabalken (SFS 1949:381) och resultat i relevant tidigare forskning. De olika analysområden som presenteras i uppsatsens analys är formulerade utifrån uppsatsens syfte för att besvara uppsatsens frågeställning.

Det första analysområdet som presenteras i avsnittet för analys är den kvantitativa innehållsanalysen. Första diagrammet som presenteras i resultatavsnittet avseende tilldelad vårdnad (*se diagram 1*), presenteras som 7.1.1 Vårdnadsfrågan i relation till kön. Diagram två avser samarbetsamtal (*se diagram 2*) och presenteras som 7.1.2 Möjligheten till samarbetsamtal. Diagram tre och fyra i resultatet avseende barnet kommer till tals i domen respektive inhämtande av utredning/yttrande (*se diagram 3 och 4*), presenteras som 7.1.3 Barnets möjlighet till talan.

Därefter presenteras analysområdet för den kvalitativa analysen utifrån de fyra identifierade teman i resultatet. Det första temat i resultatet avser konsensus och presenteras som 7.2.1 Konsensus vid missbruksproblematik. Det andra temat i resultatet avser bakomliggande problematik, vilket presenteras som 7.2.2 Effekten av misshandel. Temat i resultatet om barnets talan presenteras som 7.2.3 Barnets talan utifrån ålder och mognad. Det fjärde temat avseende hänsynstagande till barnets bästa presenteras som 7.2.4 Barnets bästa.

Avslutningsvis genomförs i 7.3 en analys för effekterna av metodkombinationen för att kritiskt pröva uppsatsens material i relation till frågeställningen.

7.1 Kvantitativ innehållsanalys

Nedan presenteras analysen utifrån tre omständigheter: Vårdnadsfrågan i relation till kön; möjligheten till samarbetsamtal och barnets möjlighet till talan.

7.1.1 Vårdnadsfrågan i relation till kön

Baserat på resultatet kan det noteras att mammor i större utsträckning än pappor får ensam vårdnad, i de fall föräldrarna inte tilldelats gemensam vårdnad. Utifrån genusbegreppet går det i resultatet att notera, hur det förekommer influenser av genus i tingsrätten. Baserat på resultatet finns dessa mönster att utläsa där tingsrätten inte är neutral i relation till kön, vilket också har visat sig historiskt där mammor, precis som mammorna i uppsatsen, i större utsträckning får ensam vårdnad (Costa et al. 2019, s. 548). Då mammor i 52,3 procent av domarna får ensam vårdnad, kan det antas vara till följd av de positiva egenskaperna, i form av bland annat omsorg, kvinnor förknippas med som är positiva utifrån vårdnadsfrågan (Larsson & Backman 2011, s. 42).

Tingsrättsdomarna får i rätten möjlighet till ett individuellt handlingsutrymme att bedöma mammor som mer lämpade vårdnadshavare. En bedömning görs utifrån genusbegreppets tolkning av kvinnors egenskaper som vårdnadshavare, istället för att följa den genusnorm om gemensam vårdnad som är rådande enligt Gunnarsson et al (2018, s. 199). Med utgångspunkt i genusbegreppet går det att konstatera att pappor som kan anses som lämpliga vårdnadshavare, kan förlora vårdnaden till följd av rådande genusnormer. Genusnormerna syftar till mammor respektive pappors lämplighet som vårdnadshavare.

7.1.2 Möjligheten till samarbetsamtal

Baserat på resultatet som avser samarbetsamtal får tingsrätten i 6 kap. 18 § FB (SFS 1949:381) möjlighet att förordna socialnämnden eller annan lämplig myndighet att genomföra samarbetsamtal, där föräldrarna ska försöka nå konsensus i barnets intresse. Det fanns vid perioden för uppsatsens insamling av domar inget krav på samarbetsamtal i lagen och tingsrättens praktik kan därför inte stå i kontrast till lagtext. Enligt *the gap problem* (Nelken 1981, s. 41) blir det, utifrån möjligheten till samarbetsamtal, svårt att identifiera en diskrepans mellan tingsrättens praktik avseende samarbetsamtal och lagen. Det uppstår ett handlingsutrymme baserat på Lipsky (2010, s. 14) för tingsrätten att bestämma om det finns behov av att samtalen ska förordnas, vilket gör att det inte existerar en diskrepans i resultatet utifrån Nelkens (1981, s. 41) utgångspunkt i *the gap problem*.

7.1.3 Barnets möjlighet till talan

Baserat på resultatet avseende att barnet kommer till tals i domen, kan det konstateras att majoriteten av barnens åsikter inte framkommer i domen. Analysen ställs i relation till Ryrstedt (2005, s. 401) som finner att barnets möjlighet att komma till tals i rätten inte är vanligt förekommande i Sverige. Utifrån artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197), har barnet rätt att komma till tals och ge sin bild av situationen. Barnets möjlighet att komma till tals kan ske genom yttrande vid tingsrättsförhandling, förutsatt att barnet inte kommer till skada av yttrandet (6 kap. 19 § FB). Utifrån lagen ska barnet komma till tals med reservation för barnets ålder och mognad, vilket i resultatet kan noteras att barnets åsikt sällan framkommer oberoende av ålder. Det som uppstår i resultatet är en diskrepans mellan lagen och hur den implementeras i domarna. Diskrepansen som uppstår mellan hur barnets åsikter beaktas i relation till lagen, framkommer genom det handlingsutrymme som tingsrätten besitter på grund av lagens formulering. Det individuella handlingsutrymmet baserat på Lipsky (2010, s. 3) och lagens allmänna formulering möjliggör för tingsrättsdomare att välja hur de individuellt vill använda och beakta barnets åsikt vid vårdnadstvisten.

Om barnet inte kommer till tals i domen vilket analysen ovan visar, kan barnet komma till tals genom att tingsrätten begär in ett yttrande från socialnämnden eller annan lämplig myndighet (6 kap. 19 § FB). Utifrån resultatet kan det noteras att barnets rätt att komma till tals kan utebli när tingsrätten inte förordnar en myndighet att genomföra en utredning. I de domarna där tingsrätten inte inhämtat en utredning har inte heller barnet kommit till tals i domen, vilket medför att barnen i 20 procent av domarna inte har kommit till tals någon gång under vårdnadstvisten. Utifrån artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) där barnets rätt till delaktighet stadgas, och utifrån 6 kap. 2 b § FB (SFS 1949:381) samt 6 kap. 19 § FB (SFS 1949:381) där barnet utefter mognad ska få uttrycka sig, kan en diskrepans i rätten identifieras. Diskrepansen uppstår då barnets rätt att komma till tals uteblir i domar där yttranden från en myndighet inte inhämtas. Utifrån att barnets åsikt ska beaktas i förhållande till mognad (6 kap. 2 b § FB) stadgar artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) att barnet ska få tillfälle att yttra sig, vilket uteblir för barnen i vårdnadstvister.

7.2 Kvalitativ innehållsanalys

Analysen presenteras utifrån aspekter som belyser utfallet i tingsrättsdomar och lagtext. Analysen avser: Konsensus vid missbruksproblematik; effekten av misshandel; barnets talan utifrån ålder och mognad samt faktorer som tingsrätten beaktar som barnets bästa.

7.2.1 Konsensus vid missbruksproblematik

I sex domar avseende missbruksproblematik har föräldrarna gemensamt kommit överens om vem som ska ha vårdnaden. Tingsrätten utför i domarna ingen egen bedömning utifrån om det är barnets bästa att vårdnaden blir enligt föräldrarnas överenskommelse, utan antar att det föräldrarna kommit överens om är till barnets bästa.

Utifrån lagen, med hjälp av *the gap problem* (Nelken 1981, s. 41) står resultatet i kontrast mot barnets bästa, då barnets bästa baserat på artikel 3 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) ska vara det som ligger till grund för beslutet i frågor om barn.

Bestämmelsen i artikel 3 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) står i kontrast till utfallet i samtliga sex domar kategoriserade till temat konsensus, då tingsrätten fastställer föräldrarnas överenskommelse och antar att det är förenligt med barnets bästa. I tre av domarna där föräldrarna kommit överens om gemensam vårdnad när det föreligger missbruk, och tingsrätten fastställer överenskommelsen, beslutar de i strid mot 6 kap. 7 § FB (SFS 1949:381). Beslutet står i strid mot 6 kap. 7 § FB (SFS 1949:381) då en förälder med missbruk inte ska ha vårdnad om sitt barn, utan den föräldern som inte har missbruk ska ha ensam vårdnad. Baserat på föräldrars möjlighet att finna konsensus avseende vårdnad av barnet, uppstår det meningsskiljaktigheter och diskrepans mellan principen om barnets bästa samt hur tingsrätten använder principen.

Baserat på Nelkens (1981, s. 41) utgångspunkt i *the gap problem*, går det att notera den diskrepans som kan förekomma mellan faktorerna *law in books* och *law in action*. Det går genom resultatet att konstatera diskrepans i hur tingsrätten beaktar barnets bästa. Diskrepansen uppstår när föräldrar som har missbruksproblematik tilldelas vårdnad då tingsrätten bedömer utifrån föräldrars överenskommelse. Utifrån diskrepansen ovan kan det tolkas att det i tingsrätten uppstår ett individuellt handlingsutrymme för domare

att bedöma att det är mer förenligt med barnets bästa att föräldrarna är överens, än att utreda vårdnadsfrågan.

För de domar där konsensus inte råder eller omständigheterna är oklara om konsensus råder, men det förekommer missbruksproblematik, beslutar tingsrätten att den föräldern som inte har missbruk ska få ensam vårdnad vilket är i enlighet med 6 kap. 7 § FB (SFS 1949:381). Baserat på resultatet kan *the gap problem* enligt Nelken (1981, s. 41) analyseras utifrån att tingsrätten endast utgår ifrån lagen i de domar där föräldrarna inte är överens och beslutar om ensam vårdnad, då gemensam vårdnad kan vara till skada för barnet (6 kap. 2 a § FB). Tingsrättsdomare får utrymme att döma utifrån ett individuellt handlingsutrymme baserat på Lipsky (2010, s. 3), vilket påverkar bedömningen av utfall i vårdnadsfrågan. Det noteras i uppsatsens resultat att tingsrätten inte gör någon bedömning för barnets bästa i de domar där föräldrarna är överens, utan endast där det tvistas om vårdnaden. Analysen samspelar med Ryrstedt (2005, s. 397) som menar att tingsrätten ska bedöma i de tvister där familjer inte finner konsensus. Utifrån ovanstående kan det konstateras att tingsrätten i bedömningen lägger fokus på 6 kap. 6 § FB (SFS 1949:381) där föräldrar kan avtala om vårdnaden om det inte anses strida mot barnets bästa. I domarna utgår tingsrätten efter föräldrarnas överenskommelse och gör ingen bedömning utifrån om det föräldrarna kommit överens om är barnets bästa.

7.2.2 Effekten av misshandel

Till temat effekten av misshandel har fem domar kategoriserats där det antingen finns en dom om misshandel mot någon av föräldrarna eller finns en inledd förundersökning om brott. I två av domarna finns det en tidigare dom mot mamman, där hon ska ha misshandlat en närstående och utfallet i båda domarna blir gemensam vårdnad. I kontrast till föregående domar där mamman har misshandlat familjemedlemmar, står tre andra domar där det antingen står konstaterat att pappan är dömd för misshandel eller att det finns en förundersökning mot honom. Beslutet blir att mamman ska ha ensam vårdnad på grund av pappans våldsamhet. I de domar där det konstateras att pappan har misshandlat någon, vilket inte alltid behöver vara mamman, anser tingsrätten att pappan brister i sin omsorgsförmåga och därför ska mamman ha ensam vårdnad.

I artikel 9 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) framgår det att den föräldern som på olika sätt kan ha skadat barnet inte ska ha vårdnad om barnet. Artikel 9 står i kontrast till en av domarna där barnet kan ha bevittnat mammans misshandel av en närstående, men mamman får behålla vårdnaden. Utifrån 6 kap. 2 a § FB (SFS 1949:381) kan det vidare noteras att i de domar där papporna har konstaterats våldsamma bedömer tingsrätten risken att barnet eller någon i familjen far illa som hög, medan i de domar där mamman misshandlat bedöms risken som låg. Från utfallet kan det noteras att tingsrätten kan vara influerad av de normer som finns i genusbegreppet, vilka innefattas av att kvinnan innehar egenskaper i form av omsorg (Larsson & Backman 2011, s. 42). Resultatet kan förklaras utifrån genusbegreppet då tingsrätten i större utsträckning är benägen att ge en mamma ensam vårdnad än en pappa, till följd av mammans normerande positiva egenskaper som Larsson och Backman (ibid.) beskriver i form av omsorg. Genusbegreppet framkommer i hur tingsrätten baserar bedömningen av barnets bästa, vilket kan vara beroende av det kön föräldern som har fått vårdnaden av barnet innehar. Analysen som avser effekten av misshandel grundar sig i hur tingsrätten, genom domen, utnämner mammor som lämpliga vårdnadshavare när de utfört misshandel mot en närstående. Utifrån genusbegreppet ställs mammors lämplighet som vårdnadshavare i kontrast till hur tingsrätten bedömer pappor som mindre lämpliga vårdnadshavare, baserat på liknande omständigheter av misshandel.

Utifrån tingsrättens bedömning som framställer mammors respektive pappors lämplighet till vårdnad i relation till misshandelsproblematik, kan det noteras att likartade fall får olika bedömningar. Det kan i domarna finnas andra omständigheter som påverkade utfallet, men tingsrättens handlingsutrymme utifrån kön var den mest framträdande faktorn till utfallet av vårdnad. Tingsrättens handlingsutrymme, att bedöma vad som anses som barnets bästa i fall där föräldrar blivit misstänkta för misshandel eller där det finns risk att barnet kommer till skada, leder till en diskrepans i tingsrätternas bedömning av barnets bästa. Diskrepansen framställs i hur *law in books* avseende barnets bästa används och tolkas till följd av det individuella handlingsutrymme som tingsrättsdomare får, baserat på Lipsky (2010, s. 3).

7.2.3 Barnets talan utifrån ålder och mognad

Till temat har sex domar kategoriserats där aspekten finns om tingsrätten väljer eller inte väljer att beakta barnets talan vid vårdnadstvister, utifrån ålder och mognad. I fyra av domarna finns det barn i åldern åtta, nio, elva eller äldre. Tingsrätten uttrycker i de fyra domarna att barnen uppnått en ålder som gör att de blivit mogna och anses lämpliga att förmedla sin talan, på ett sätt som anses lämpligt för tingsrätten. Barnets lämplighet att förmedla sin talan finns även noterat i artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197), 6 kap. § 2 b FB (SFS 1949:381) och 6 kap. § 19 FB (SFS 1949:381) där barn, utifrån mognad och ålder, ska få möjlighet att uttrycka sina åsikter vid förhandlingen om det inte innebär skada för barnet. Barnens åsikt anses lämpliga i relation till mognad, vilket bidrar till att tingsrätten tar barnets talan i beaktning vid domens avgörande.

En av de sex domarna motsätter sig tidigare fyra domars konstaterande av barns ålder, när det kommer till att bedöma mognad. Barnen i domen var nio respektive sex år och ansågs, enligt tingsrätten vid bedömning av mognad, inte lämpliga för att barnets åsikter avseende vårdnadsfrågan kunde beaktas. Utrymme för tingsrättens möjlighet att göra individuella tolkningar uppmärksammar tingsrättens handlingsutrymme utifrån Lipsky (2010, s. 3). Handlingsutrymmet uppstår exempelvis genom hur mognad bedöms olika hos barn som uppnått nio år utifrån tingsrättens bedömning av barns mognad. Handlingsutrymmet bidrar därmed till att tingsrätten kan behandla lika fall olika beroende av hur tingsrätten anser att ett moget barn utifrån aktuell ålder bör agera. Jämförelsevis, vilket visar sig genom uppsatsens resultat, bidrar handlingsutrymmet till att barn som kan anses mogna av den ena tingsrättsdomaren, kanske inte anses vara det av en annan tingsrättsdomare. Handlingsutrymmet kan medföra att barn har olika möjligheter att komma till tals.

Den sista av de sex domarna innefattar ett barn av åldern 16 år som enligt tingsrätten anses tillräckligt mogen att framföra sin åsikt, men åsikten påverkar inte utfallet eftersom tingsrätten anser att barnets åsikt kan ha blivit influerad av pappan. Tingsrättens bedömning står i kontrast till lagtexten utifrån 6 kap. 2 b § FB (SFS 1949:381) och artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) som avser att barnets åsikt ska beaktas utifrån ålder och mognad. Analysen står i relation till Ryrstedt (2005, s. 399) där barnets åsikt ska ställas i relation till aktuella omständigheter, som råder i

fallet. De aktuella omständigheterna ställs här i kontrast till barnets ålder, även om barnet uppfyllt en ålder tingsrätten anser är förenlig med uppfylld mognad. Analys av domen uppmärksammar möjligheten för tingsrättsdomare att använda sig av vad Lipsky (2019, s. 3) menar är ett individuellt handlingsutrymme, i relation till barnens ålder och mognad i samband med domens aktuella omständigheter. Tingsrättens beslut för om barnet ska få möjlighet att få talan hörd, blir därmed beroende av tingsrättens agerande inom det givna handlingsutrymmet.

7.2.4 Barnets bästa

Fyra domar har kategoriserats till barnets bästa. I två av domarna framkommer barnets bästa genom att mamman får ensam vårdnad då det i båda domarna konstateras att det finns en risk att barnet eller någon i familjen far illa (6 kap. 2 a § FB). Detsamma fastställs i artikel 9 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) då ensam vårdnad ska verkställas i fall där barnet kan skadas av vårdnaden, även om barnet är i behov av båda sina föräldrar. Baserat på artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) kan det noteras att barnets bästa kan vara att barnet får komma till tals. Utifrån den ena av de två domarna kan det anses viktigare, enligt 6 kap. 2 a § FB (SFS 1949:381), att skydda barnet från pappans våld, än att låta barnet som uttryckligen vill vara hos pappan få sin röst hörd. Även i den andra domen kan det noteras att tingsrätten bedömt att den lag som väger tyngst, är den som innebär att skydda barnet enligt 6 kap. 2 a § FB (SFS 1949:381) och inte den som fastställer barnets rätt att få uttrycka sig utifrån artikel 12 i barnkonventionen (SFS 2018:1197). På så sätt öppnar lagen upp för det Lipsky (2010, s. 3) benämner som ett individuellt handlingsutrymme, vilket möjliggör för tingsrättens bedömning i båda domarna. Genom handlingsutrymmet kan tingsrätten göra en individualiserad bedömning och anpassa beslutet utifrån aspekten att skydda barnet, istället för att låta barnet få sin röst hörd. Det går utifrån uppsatsens resultat att tolka hur handlingsutrymmet gör det möjligt för tingsrätten att bedöma om barnets åsikt ska tas i beaktning. Handlingsutrymmet kan bidra till att tingsrätten kan bedöma att skydd av barnet är prioriterat framför barnets möjlighet att få sin talan hörd. Handlingsutrymmet påverkar därmed hur tingsrätten väljer att använda principen om barnets bästa.

Slutligen diskuterar tingsrätten, i de två resterande domarna, barnets bästa med koppling till kontinuitetsprincipen, då det aktuella barnen är i stort behov av kontinuitet och stabilitet. Baserat på artikel 9 i barnkonventionen (SFS 2018:1197) kan det noteras att ett barn endast ska åtskiljas från sin vårdnadshavare om det anses vara barnets bästa. Enligt 6 kap. 2 a § FB (SFS 1949:381) ska barnets bästa vara i centrum och grunden till beslutet. Med stöd i ovanstående lagar bedömer tingsrätten i domarna att det anses vara barnets bästa att mamman får vårdnad, vilket kan notera tingsrättens handlingsutrymme utifrån Lipsky (2010, s. 3). Det handlingsutrymme som tingsrätten kan använda sig av är applicerbart på de domar där kontinuitetsprincipen används. Tingsrätten använder sitt handlingsutrymme för att besluta i vårdnadstvisten och åberopa kontinuitetsprincipen, istället för annan aktuell lagstiftning för att möjliggöra barnens stabilitet i hemmet. Det tolkas att tingsrätten anser att barnets bästa är att döma utifrån kontinuitetsprincipen vid fall där barn har ett behov av stabilitet och stöd i familjen, vilket försvinner om vårdnaden blir annorlunda.

7.3 Effekter av kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys

Den kvantitativa och kvalitativa innehållsanalysen användes i en kombination då de olika metodologiska tillvägagångssätten kompletterade varandra vid innehållsanalys av tingsrättsdomar. Det detaljerade kvalitativa resultatet tydliggör det övergripande kvantitativa resultatet. I det kvantitativa resultatet framkommer det att mammor i större utsträckning än pappor tilldelas ensam vårdnad, vilket kan exemplifieras i det kvalitativa resultatet där mammor som utfört en misshandel inte förlorar vårdnaden i samma utsträckning som pappor baserat på liknande omständigheter. Det kvantitativa resultatet för barnets talan visar i vilken utsträckning barnen får komma till tals i en vårdnadstvist. Ur föregående aspekt kompletterar det kvalitativa resultatet barnets talan då det framkommer aspekter som ska övervägas utifrån vilket barns åsikt som ska tas till beaktning. Bedömningen av barnets bästa kan framkomma ur olika aspekter i både det kvantitativa och kvalitativa resultatet, genom att exempelvis samarbetsamtal genomförs samt att konsensus råder mellan föräldrarna.

Metodkombinationen förstärker en diskussion avseende tingsrättens handlingsutrymme utifrån domarens definition av principen om barnets bästa vilket kan påverka utfallet i domen, och som framkommer i uppsatsens material samt teoretiska utgångspunkter. Det

kvalitativa såväl som kvantitativa resultatet uppmärksammar hur barnkonventionen (SFS 2018:1197) samt föräldrabalken (SFS 1949:381) utifrån principen om barnets bästa, har möjliggjort för tingsrätten att använda handlingsutrymmet på varje enskild vårdnadstvist. Samtidigt bidrar metodkombinationen utifrån den allmänna formuleringen av barnets bästa, till att det kan skapas ett handlingsutrymme i lagen där *the gap problem* kan appliceras och en genusinfluens i rätten identifieras.

Vid den kvantitativa innehållsanalysen av domar noterades bristfällig information avseende exempelvis tingsrättens applicering av barnets bästa eller omständigheter som påverkat utfallet. Tingsrätten beskriver endast kort grunden till bedömningen med exempelvis att det som föräldrarna kommit överens om är att anse som barnets bästa, vilket kan påverka att aspekter som vid avgörande ansågs viktiga för barnets bästa föll bort från resultatet i denna uppsats. Hade det i domarna funnits mer utförlig information angående hur tingsrätten resonerade om barnets bästa hade uppsatsens resultat möjligtvis haft ett annat utfall vilket kan exemplifieras vid omständigheter av misshandel då vårdnadshavarens kön påverkar utfallet. Hade det funnits en mer utförlig beskrivning av omständigheter hade möjligtvis andra faktorer påverkat utfallet. Effekten av den bristfälliga dokumentationen kan medföra att uppsatsens kvalitativa urval blir mindre omfattande, vilket i sin tur kan leda till en begränsad bild i uppsatsen om hur tingsrätten framställer barnets bästa.

8. Diskussion

I avsnittet förs en diskussion avseende uppsatsen i förhållande till andra resultat som presenteras i forskning. Avsnittet avslutas med en rättspolitisk diskussion och presentation av uppsatsens styrkor, svagheter samt förslag på framtida forskning utifrån analysens slutsatser.

Största delen av de domar som granskats visar att mammor tilldelas vårdnad i större utsträckning än pappor, även om avgörandet i domen inte alltid kan anses som barnets bästa baserat på tidigare identifierad kunskap. Föregående kan exemplifieras i hur mammor som misshandlat en familjemedlem inte blir av med vårdnad om barnet, i jämförelse med liknande fall där pappor förlorat vårdnad om barnet. Uppsatsens resultat kan liknas vid resultat som presenterats av Costa et al. (2019, s. 548) där mammor i större utsträckning än pappor blir tilldelad vårdnad vid vårdnadstvister. Är det att anse som barnets bästa att tingsrätten blir influerad av dessa könsnormer, där liknande fall behandlas olika utifrån rådande lagtext.

Rejmer (2002, s. 150) diskuterar betydelsen av barnets bästa utifrån BUP-utlåtanden, där det konstateras att konflikter föräldrar emellan kan skapa beteendestörningar hos barn. Det presenteras av Jämställdhetsmyndigheten (2022, s. 67) att förhållanden om våld sällan väger tungt vid bedömningen av vårdnad. Baserat på resultatet i uppsatsen kan det diskuteras att de skadliga effekterna av våld kan vara något som barn i fall med våldsamma mammor behöver utstå, då tingsrätten i större utsträckning inte löser upp den gemensamma vårdnaden när mammor är våldsamma.

I resultatet kommer barnet aktivt till tals i 11,1 procent av domarna vid tingsrättens avgörande av vårdnadstvister. Resultatet ställs i relation till tidigare forskning som poängterar vikten av att barnet ska få komma till tals i rätten. Som presenterats av Ryrstedt (2005, s. 401) blir barn till stor del hörda om omständigheterna är av speciell karaktär. Baserat på resultaten i uppsatsen kan lydelsen speciell karaktär tolkas som en situation där exempelvis pappan begår ett brott mot mamman, där båda föräldrarna brister i föräldraförmågan och i situationer där det finns antydningar att pappan slår mamman.

I majoriteten av de skrivna domarna, som avser frågan om ålder och mognad, stämmer resultaten överens med den tidigare forskningen i relation till Ryrstedt (2005, s. 399) och Sjösten (2014, ss. 51-54). Den tidigare forskningen belyser hur rätten bör beakta en elvaårings talan vid specifika undantag, men att en tolvårings talan alltid bör beaktas eftersom de anses uppfylla den mognad som rätten anser lämplig (ibid.). Enskilda domar i resultatet står i kontrast såväl som i samspel till tidigare forskning. Ett barn som är 16 år får komma till tals i domen men denna röst väljer beslutsfattare att inte beakta, då det finns en möjlighet att denna talan blivit påverkad av pappan. I relation till hur tingsrätten väljer att inte ta en 16-årings åsikter i beaktning finns det även fall där tingsrätten väljer att ta en nioårings åsikt i beaktning, vilket står i kontrast till den tidigare forskningen av Ryrstedt (2005, s. 399) rörande betydelsen av åldern för bedömning.

Resultatet i en annan dom avseende en nioårings åsikt samspelar med tidigare forskning, där en nioåring inte anses lämplig för att talan ska beaktas i domen avseende vilken av föräldrarna som ska få vårdnad. Två barn som innehar åldern nio år får olika möjlighet att göra sin röst hörd när myndighetspersoner i tingsrätten gör sin bedömning utifrån mognad. Denna komplexitet kan diskuteras utifrån Dane (2015, s. 193) där det inte finns en tydlig definition för hur myndigheter ska tillgodose barnets bästa. På så sätt kan det anses motsägelsefullt att det inte finns någon konsensus, då barnets mognad ska bestämmas likvärdigt av olika tingsrätter. Kan det då anses vara barnets bästa att barnets talan endast kan framkomma i situationer där tingsrätten anser att barnet har uppnått mogen ålder, när det inte finns någon konsensus angående hur barnets mognad bestäms utan bedömningen omfattas av tingsrättens handlingsutrymme.

Utifrån resultatet kan det konstateras att barn i 20 procent av domarna inte fått komma till tals i vårdnadstvist. I den tidigare forskningen presenteras studier där barn efter vårdnadstvist uttryckt sina åsikter om processen, och författarna poängterar de negativa effekterna som kan framkomma av att barnen inte får komma till tals (Rejmer & Bergman 2019, s. 71). Är det förenligt med barnets bästa att barn i 20 procent av domarna har en risk att drabbas av de negativa effekterna som författarna beskriver (ibid.).

Där det i domarna har gjorts en utredning och barnets åsikt kartlagt, kan tillvägagångssättet anses problematiskt utifrån tidigare forskning enligt Ryrstedt (2005, s. 401). Den tidigare forskningen diskuterar tillvägagångssättet vid myndigheternas utredningar och anser att tillvägagångssättet är för generaliserbart och bedömer, exempelvis vid socialtjänstens hembesök, barn som en homogen grupp och inte utefter barnens individuella egenskaper (Rejmer 2002, ss. 145-146; Ryrstedt 2005, s. 401). På så sätt anses barnets åsikter framkomma genom en tolkning utförd av socialtjänsten (ibid.). För det fall barnet blir hört genom en utredning blir det dessutom en tolkning utförd av en myndighet, som kan ha sekundär förmåga att tolka barnets åsikter (Ryrstedt 2005, s. 314). Komplexiteten som framkommer i, om och hur barnet får komma till tals kan därmed anses vara utifrån tolkningar, i de fall barnen får uttrycka sig. Föregående resulterar i en fundering angående hur det kan vara barnets bästa att barnets åsikter ska tolkas samt bedömas utifrån mognad, i de fall barnen får möjlighet att uttrycka sig (Hollander 2017, ss. 144-145).

Ett område i resultatet presenterar att en av föräldrarna har någon form av missbruksproblematik. Resultatet i uppsatsen visar ingen konsensus från tingsrättens sida utifrån vem som får vårdnaden, vid fall där mamman eller pappan har missbruksproblematik. Tingsrätten beslutar det föräldrarna kommit överens om. En problematisering blir om det kan anses som barnets bästa att en förälder med missbruksproblematik har vårdnaden om sitt barn, då tingsrätten inte tar någon ställning till problematiken. Rejmer (2002, s. 143) presenterar i den tidigare forskningen en undersökning där professionella aktörer ger en bild av rätten, med ett primärt fokus utifrån barnets bästa att föräldrar kommer överens. Rejmer (2002, s. 145) poängterar även en undersökning där aktörer såsom domare anser att barnet står i fokus, medan advokater menar att det inte stämmer. Tingsrättens roll blir problematisk, i relation till uppsatsens resultat, då tingsrättens grundläggande fokus ska vara barnets bästa i vårdnadstvister.

Gemensam vårdnad är, enligt genusbegreppet, den form av vårdnad som ska vara grund för vårdnadsbeslut (Gunnarsson et al. 2018, s. 199). Utifrån resultatet konstateras det att mammor i större utsträckning får vårdnaden trots att det enligt genusnormer är

gemensam vårdnad som ska beaktas. Vad är det som säger att gemensam vårdnad är det bästa för det berörda barnet. Utifrån resultatet kan det tolkas att somliga bedömningar är befogade, bland annat i domar där pappan har utsatt barnet för brott. Det finns även delar i resultatet där tingsrätten bedömt att mamman ska få vårdnad trots att det inte finns någon större grund för beslutet. Men frågan som ställs blir då, är det verkligen barnets bästa?

8.1 Rättspolitisk diskussion

Ett område för rättspolitisk diskussion är hur ny lag kan komma att påverka barnets bästa. Barnets bästa kan därför diskuteras utifrån samarbetsamtal och den nya lag som verkställdes i mars 2022, som innebär att samarbetsamtal ska bli krav innan tvisten behandlas i tingsrätten (6 kap. 17 c § FB). Utifrån samarbetsamtalet finner föräldrarna möjlighet att lösa vårdnadsfrågan utanför domstolen, vilket kan medföra positiva effekter för barnets bästa. En diskussion kan föras utifrån att det finns tecken som tyder på att barn som är drabbade av vårdnadstvister är utsatta och kan påverkas negativt (Singer 2014, s. 348). Den nya lagen som framkommer i 6 kap. 17 c § FB (SFS 1949:381) kan därför antas stärka barnets bästa, då barnets bästa kanske inte alltid är att vara delaktig i en vårdnadstvist.

Utifrån den kritik 2014 års vårdnadsutredning (2017) presenterar i SOU 2017:6 mot hur lagen är (*de lege lata*), och hur den borde vara utifrån Gunnarsson et al. (2018, s. 71) kan en rättspolitisk diskussion genomföras där det finns en rättslig källa med kritik, men ingen förändring sker. Uppsatsens resultat kan knytas an med den kritik 2014 års vårdnadsutredning (2017) presenterar då resultatet visar att barnet inte alltid står i fokus i processen, inte alltid får komma till tals och att det viktigaste i några domar anses vara att föräldrar kommer överens. På så sätt kan det konstateras att föräldrarnas förmåga att sätta barnet i det främsta rummet inte alltid utvärderas, vilket 2014 års vårdnadsutredning (2017) menar att det behöver göras. Utifrån 2014 års vårdnadsutredning (2017) går det att diskutera att kritiken mot lagen blir obehandlad, vilket i uppsatsens resultat leder till att barnets åsikt och barnets bästa inte alltid blir avgörande för beslutet, om barnet överhuvudtaget får uttala sig.

8.2 Styrkor, svagheter och framtida forskning

Beroende av vilken frågeställning som ställs i uppsatsen och vilka teorier som används, kan resultatet eventuellt tolkas på andra sätt. Dock finns det resultat i uppsatsen som är tydliga, exempelvis när mammor får vårdnad i större utsträckning än pappor, vilket kan leda till att tolkningen av resultatet kan bli densamma. Om det i tingsrätten inte förekommit ett individuellt handlingsutrymme, hade det funnits möjlighet att uppsatsens resultat visat att domare dömt liknande vårdnadstvister lika.

Handlingsutrymmet är en förutsättning för individuell bedömning, men samtidigt en utmaning då likartade fall kan behandlas olika. Å andra sidan kvarstår *the gap problem*, eftersom uppsatsens lagar är allmänt formulerade och lämnar handlingsutrymme för tingsrätten, då begrepp som barnets bästa inte är definierade.

Uppsatsens styrkor kan diskuteras utifrån den kvantitet av resultat som inhämtats under arbetsprocessen. Resultatet omfattas av en stor empiri som har spridning över hela Sverige eftersom urvalet omfattade domar från samtliga 48 tingsrätter. Uppsatsens resultat blir därför i större utsträckning generaliserbart och kan appliceras i urvalets tidskontext över hela landet. Resultatet belyser en tydlig problematik angående genusbegreppet i tingsrätten, såväl som diskrepansen i hur tingsrätten väljer att tolka lagen vid vårdnadstvister. Som Barnrättskommittén (2019) beskriver i de allmänna kommentarerna har tillgodoseende av barnets bästa i hög grad inte blivit implementerat i vårdnadstvister, vilket även uppsatsens resultat skildrar. Svagheter som kan finnas i uppsatsen är att några slutsatser får dras med försiktighet, utifrån att det finns en avsaknad av tingsrättsdomares perspektiv. I resultatet framkommer det endast hur utfallet i domen resonerades fram av tingsrätten och inte vad domarens avsikt bakom beslutet var.

Utifrån ovanstående svagheter finns det möjligheter för framtida forskning genom att kartlägga tingsrättsdomares perspektiv vid vårdnadstvister. Genom att framställa tingsrättsdomares perspektiv med intervjuer, finns det möjlighet att bidra med andra infallsvinklar i relation till uppsatsens resultat. En annan faktor som är av relevans för framtida forskning är att undersöka om lagen (6 kap. 17 c § FB) avseende samarbetsamtal som implementerades i mars 2022, påverkat vårdnadstvister för

barnets bästa. Det går att spekulera om att lagen kan leda till minskat antal vårdnadstvister för att parterna kan komma till en överenskommelse, innan tingsrätten tar upp vårdnadsfrågan. Eftersom samarbetsamtalet syftar till att tvisten ska ta barnets behov i beaktning, kan detta i sin tur stärka principen om barnets bästa i vårdnadstvister.

9. Summering och slutsatser

Sammanfattningsvis utifrån uppsatsens frågeställning (Hur framkommer barnets bästa, utifrån tingsrättens handlingsutrymme, i ett urval av domar avseende vårdnadstvister vid Sveriges 48 tingsrätter år 2021?) och syfte belyser resultatet kunskap rörande att principen om barnets bästa är ett komplext begrepp. Principen om barnets bästa med sin allmänna formulering i lagtext medför handlingsutrymme för tingsrätten.

Komplexiteten framkommer i hur lagstiftning relaterar till utfallet i vårdnadstvister, baserat på *the gap problem*, individuellt handlingsutrymme och genusbegreppet.

Resultatet av den kvalitativa och kvantitativa innehållsanalysen av tingsrättsdomar, visar sammanfattningsvis att principen om barnets bästa används på olika sätt. Användningen är beroende av vad som i det enskilda fallet anses som barnets bästa, i de fall där tingsrätten utreder eller tar ställning till barnets bästa. Barnets bästa kan i resultatet exempelvis visa sig genom att mammor i större utsträckning än pappor får vårdnaden. I de domar där missbruksproblematik förekommer är det viktigare för tingsrätten att föräldrar kommer överens än att ta lagen i beaktning (6 kap. 7 § FB), vilket hade möjliggjort för att stärka barnets bästa. När misshandel förekommer som en omständighet inom familjen, påverkas bara utfallet av vårdnaden om det är pappan som misshandlat. En av aspekterna som avser föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets grundläggande behov, är kriterium som påverkar utfallet vid vårdnadsfrågor och för vad som anses som barnets bästa. Principen om barnets bästa i relation till barnets åsikt framkommer i det kvalitativa resultatet genom att barnets åsikt angående vårdnaden endast tas i beaktning i ett fåtal domar, utifrån bedömningen av barnets mognad. Bedömningen blir att tingsrätten i stor utsträckning inte utgår från barnets åsikt.

Utifrån resultatet applicerar tingsrätter i Sverige inte principen om barnets bästa likvärdigt, vilket kan bero på att tingsrätten har ett handlingsutrymme som bidrar till det olika utfallen av barnets bästa. På så sätt kan tingsrättens handlingsutrymme visa sig genom användning av exempelvis kontinuitetsprincipen framför annan lagstiftning, då tingsrätten anser att det är förenligt med barnets bästa. Handlingsutrymmet möjliggör även för tingsrätten att bedöma fall av misshandelsproblematik olika beroende av om mamman eller pappan är våldsam, vilket medför att tingsrätten inte behandlar lika fall

lika. Slutligen kan det därför fastställas att eftersom principen om barnets bästa är allmänt formulerad, finns det möjlighet för principen att appliceras på unika faktorer i vårdnadstvister, vilket bidrar till tingsrättens handlingsutrymme.

Avslutningsvis kan det konstateras att bedömningen av principen om barnets bästa är beroende av att principen är allmänt formulerad i lagtexten, för att möjliggöra för individuell bedömning utefter unika faktorer i fallet. Men för att lika fall ska behandlas lika kan en viss begränsning i begreppet behöva göras för en mer homogen bedömning.

10. Källförteckning

Domar:

Alingsås tingsrätt T 659-20

Alingsås tingsrätt T 973-20

Attunda tingsrätt T 2817-20

Attunda tingsrätt T 6494-20

Blekinge tingsrätt T 106-21

Blekinge tingsrätt T 949-21

Borås tingsrätt T 2782-19

Borås tingsrätt T 2936-20

Eksjö tingsrätt T 1356-19

Eksjö tingsrätt T 2058-18

Eskilstuna tingsrätt T 3253-19

Eskilstuna tingsrätt T 3548-20

Falu tingsrätt T 3147-20

Falu tingsrätt T 3332-19

Gotlands tingsrätt T 572-20

Gällivare tingsrätt T 116-19

Gällivare tingsrätt T 154-20

Gävle tingsrätt T 576-20

Göteborgs tingsrätt T 15290-19

Göteborgs tingsrätt T 17732-19

Halmstads tingsrätt T 391-19

Halmstads tingsrätt T 2190-20

Haparanda tingsrätt T 27-21

Haparanda tingsrätt T 734-20

Helsingborgs tingsrätt T 7045-20

Helsingborgs tingsrätt T 7607-20

Hudiksvalls tingsrätt T 326-20

Hudiksvalls tingsrätt T 2938-20

Hässleholms tingsrätt T 798-20

Hässleholms tingsrätt T 1250-20

Jönköpings tingsrätt T 2224-21
Jönköpings tingsrätt T 4123-21
Kalmar tingsrätt T 754-20
Kalmar tingsrätt T 2926-20
Kristianstads tingsrätt T 936-19
Kristianstads tingsrätt T 2848-19
Linköpings tingsrätt T 4607-20
Linköpings tingsrätt T 5513-20
Luleå tingsrätt T 1927-20
Luleå tingsrätt T 3148-19
Lunds tingsrätt T 3849-20
Lunds tingsrätt T 4713-20
Lycksele tingsrätt T 39-21
Lycksele tingsrätt T 63-21
Malmö tingsrätt T 294-20
Malmö tingsrätt T 7768-19
Mora tingsrätt T 546-20
Mora tingsrätt T 838-19
Nacka tingsrätt T 4838-18
Nacka tingsrätt T 6513-20
Norrköpings tingsrätt T 1666-20
Norrköpings tingsrätt T 3438-20
Norrtälje tingsrätt T 1372-20
Norrtälje tingsrätt T 1652-19
Nyköpings tingsrätt T 3946-20
Nyköpings tingsrätt T 4098-20
Skaraborgs tingsrätt T 143-20
Skaraborgs tingsrätt T 2791-19
Skellefteå tingsrätt T 867-20
Skellefteå tingsrätt T 1342-20
Solna tingsrätt T 1932-19
Solna tingsrätt T 8629-19
Stockholms tingsrätt T 2181-20

Stockholms tingsrätt T 12441-20
Sundsvalls tingsrätt T 770-20
Sundsvalls tingsrätt T 1618-20
Södertälje tingsrätt T 2844-20
Södertälje tingsrätt T 3438-20
Södertörns tingsrätt T 17984-20
Södertörns tingsrätt T 18150-19
Uddevalla tingsrätt T 69-20
Uddevalla tingsrätt T 3275-19
Umeå tingsrätt T 2480-20
Umeå tingsrätt T 3775-19
Uppsala tingsrätt T 5774-20
Uppsala tingsrätt T 8804-20
Varbergs tingsrätt T 2178-20
Varbergs tingsrätt T 3050-20
Vänersborgs tingsrätt T 820-20
Vänersborgs tingsrätt T 4599-20
Värmlands tingsrätt T 3510-19
Värmlands tingsrätt T 6189-20
Västmanlands tingsrätt T 875-21
Västmanlands tingsrätt T 3001-21
Växjö tingsrätt T 2988-20
Växjö tingsrätt T 3186-20
Ystad tingsrätt T 1553-20
Ystad tingsrätt T 2856-21
Ångermanlands tingsrätt T 1850-20
Ångermanlands tingsrätt T 2222-20
Örebro tingsrätt T 5746-20
Örebro tingsrätt T 6704-19
Östersunds tingsrätt T 2839-20
Östersunds tingsrätt T 3557-20

Elektroniska källor:

Arbetsmarknadsdepartementet (2020). *Idag blir barnkonventionen svensk lag* [pressmeddelande], 1 januari.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/idag-blir-barnkonventionen-svensk-lag/> [2022-03-22]

Barnkommittén (1997). *Barnets bästa i främsta rummet FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige: Barnkommitténs huvudbetänkande Barnets bästa: en antologi: bilaga till Barnkommitténs huvudbetänkande*. Stockholm: Fritze.

<https://www.regeringen.se/contentassets/5e7992b6793841ec9ed763055e88554c/bilaga-till-huvudbetankande-del-1-barnets-basta---en-antologi> [2022-05-09]

Barnrättskommittén (2019). *FN:s barnrättskommitté allmänna kommentar : 12 : Barnets rätt att bli hörd : 14 : Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. Stockholm: Barnombudsmannen.

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/allmana-kommentarer-12-och-14.pdf> [2022-03-21]

Cederström, G. (2015). Förord. I Stiftelsen Allmänna Barnhus. *Slutrapport Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhus.

<https://www.allmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2015/04/Barnens-r%C3%A4ttigheter-i-v%C3%A5rdnadstvister.pdf> [2022-03-22]

Costa, L. L. F., Dillon Esteves, A. B., Kreimer, R., Struchiner N. & Hannikainen I. (2018). Gender stereotypes underlie child custody decisions. *European Journal of Social Psychology*, 49(3), ss. 548-559. doi.org/10.1002/ejsp.2523

Dane, L. (2015). Europadomstolen och barnets bästa. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, (2), ss. 193-224. doi: 0000-0001-9077-9764

Domstolsverket (2022). *Domstolsstatistik 2021*.

https://www.domstol.se/contentassets/f83c27dad1bd4361b8b3eaf0d47ce545/domstolsstatistik_2021.pdf [2022-04-06]

Evans, T. & Harris J. (2004). Street-Level Bureaucracy, Social Work and the (Exaggerated) Death of Discretion. *The British Journal of Social Work*, 34(6), ss. 871-895.
doi.10.1093/bjsw/bch106

Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Uppgifter om våld är inget undantag*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/wwrjf1il/rapport-2022-1-uppgifter-om-vald-ar-inget-undantag.pdf> [2022-04-07]

Nelken, D. (1981). The Gap Problem in the Sociology of Law: A Theoretical Review. *Windsor Yearbook of Access to Justice*, (1), ss. 35-61.

Regeringskansliet (2017). *Se barnet!*.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/02/sou-20176/> [2022-05-09]

Rejmer, A. (2002). Barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning av vårdnadstvister. *Svensk juristtidning*, (2), ss. 138-156.

Rejmer, A. & Bergman, A.-S. (2019). Barnkonventionens implementering i svensk lagstiftning och praktik – barns bästa och barns rätt att uttrycka sina åsikter vid vårdnadstvister. *Barn. Forskning om barn og barndom i Norden*, 37(3/4), ss. 69-84.

Ryrstedt, E. (2003). Kravet på konsensus — till barnets bästa?. *Svensk juristtidning*, (3), ss. 340-344.

Ryrstedt E. (2005). Barnets rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet*, (2), ss. 303-348.

Ryrstedt, E. (2005). Custody of Children in Sweden. *Family Law Quarterly*, 39(2), ss. 393-404.

Röbäck, K. (2015). Sammanställning av aktuell forskning och kunskap. I Stiftelsen Allmänna Barnhus. *Slutrapport Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhus.

<https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2015/04/Barnens-r%C3%A4ttigheter-i-v%C3%A5rdnadstvister.pdf> [2022-03-22]

Singer, A. (2014). Gemensam vårdnad för alla föräldrar - Barnets bästa eller social ingenjörskonst?. *Svensk juristtidning*, (4), ss. 348-356.

Skatteverket (2018). *Vad är en myndighet*.

<https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2018.2/329063.html> [2022-04-26]

Sveriges Domstolar (2019). *Allmänna domstolar*.

<https://www.domstol.se/om-sveriges-domstolar/sa-fungerar-domstolarna/allmanna-domstolar/> [2022-03-22]

Sveriges Domstolar (2021). *Detta blir offentligt*.

<https://www.domstol.se/domar-och-beslut/detta-blir-offentligt/> [2022-03-22]

Sveriges Domstolar (2022). *Vårdnad, boende och umgänge*.

<https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/> [2022-04-07]

Söderlind Göthner, Y. (2015). Sammanfattning av projektkommunernas utvecklingsarbete. I Stiftelsen Allmänna Barnhus. *Slutrapport Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhus.

<https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2015/04/Barnens-r%C3%A4ttigheter-i-v%C3%A5rdnadstvister.pdf> [2022-03-22]

Rättsliga källor:

SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1949:381. *Föräldrabalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1991:481. *Folkbokföringslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Socialdepartementet.

Justitiedepartementet (2020). *Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister*. (Regeringens proposition 2020/21:150). Stockholm: Regeringskansliet.

2014 års vårdnadsutredning (2017). *Se barnet!* (SOU 2017:6). Stockholm: Justitiedepartementet.

Tryckta källor:

Baier, M., Nafstad, I. & Svensson, M. (2018). *Om rättssociologi: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Baier, M. & Svensson, M. (2018). *Om normer*. Lund: Studentlitteratur.

Banakar, R. & Travers, M. (2002). *An introduction to law and social theory*. Oxford: Hart publishing.

Boréus, K. & Kohl, S. (2018). Innehållsanalys. I Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4. uppl., Lund: Studentlitteratur, ss. 49-89.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl., Stockholm: Liber.

Friis, E. & Åström, K. (2020). The gap problem. I Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.) *Om rättssociologisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur, ss. 107-121.

Dahlstrand, K. (2020). Om "kodifierad statsrätt". I Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.) *Om rättssociologisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur, ss. 225-247.

Gunnarsson, Å., Svensson, E.-M., Käll, J. & Svedberg, W. (2018). *Genusrättsvetenskap*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Hart, C. (2018). *Doing a literature review: releasing the research imagination*. 2. uppl., Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Hollander, A. (2017). Har "barnets bästa" något innehåll som rättslig tolkningsprincip?. I Brattström, M. & Jänterä-Jareborg, M. (red.) *För barns bästa: vänbok till Anna Singer*. Uppsala: Iustus förlag, ss. 139-172.

Hydén, H. (2002). *Normvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen, Univ.

Hydén, H. & Hydén, T. (2019). *Rättsregler: en introduktion till juridiken*. 8. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Larsson, B. & Backman, C. (2011). Vad är social kontroll?. I Larsson, B. & Engdahl, O. (red.) *Social kontroll: övervakning, disciplinering och självreglering*. Malmö: Liber, ss. 16-51.

Lindstedt, I. (2019). *Forskningens hantverk*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy - Dilemmas of the Individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russel Sage Foundation.

Mattsson, T. (2019). Barn och myndighetskontakt i en tid av inkorporering. I Ponnert, L. & Sonander, A. (red.) *Perspektiv på barnkonventionen: forskning, teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur, ss. 61-82.

Ponnert, L. & Sonander, A. (2021). *Barnens och barnets bästa - möjligheter och utmaning i Skola och HVB-hem*. Lund: Sociology of law, Lund university.

Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.) (2020). *Om rättssociologisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur.

Sjösten, M. (2014). *Vårdnad, boende och umgänge*. 4. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Zetterström, S. (2017). *Juridiken och dess arbetsätt*. 3. uppl., Uppsala: Iustus förlag.

11. Bilagor

Bilaga 1: Excel-kalkyl över domar

Dom	Utredning/ Yttrande myndighet	Barnet till tals i domen	Samarbetsamtal	Gemensam vårdnad	Pappa får vårdnad	Mamma får vårdnad	Särskild förordnad vårdnadshavare
1	X			X			
2	X	X				X	
3				X			
4	X			X			
5	X			X			
6						X	
7	X					X	
8	X	X				X	
9	X	X				X	
10	X				X		
11					X		
12	X					X	
13	X					X	
14	X				X		
15	X				X		
16	X				X		
17	X			X			
18	X			X			
19	X			X			
20	X				X		
21	X					X	
22	X	X				X	
23				X			
24						X	
25	X					X	
26						X	
27	X					X	
28	X						X
29	X			X			
30						X	
31			X	X			
32	X		X	X			
33	X		X		X		
34	X	X		X			
35	X					X	
36	X			X			
37	X			X			
38	X	X				X	
39	X		X	X			
40	X					X	
41	X			X			
42	X					X	
43	X					X	
44	X			X			
45	X			X			
46	X			X			
47						X	
48	X					X	
49	X					X	
50	X					X	
51	X						X
52			X	X			
53	X	X				X	
54	X					X	
55	X					X	
56						X	
57			X		X		
58						X	
59	X			X			
60	X					X	
61	X					X	
62						X(samkönat)	
63	X					X	
64	X					X	
65	X					X	
66				X			
67						X	
68				X			

Dom	Utredning/ Yttrande myndighet	Barnet till tals i domen	Samarbetsamtal	Gemensam vårdnad	Pappa får vårdnad	Mamma får vårdnad	Särskild förordnad vårdnadshavare
69	X					X	
70	X		X	X			
71	X					X	
72	X	X		X			
73	X					X	
74	X			X			
75	X				X		
76	X			X			
77	X	X		X			
78	X					X	
79						X	
80	X					X	
81	X					X	
82	X					X	
83	X		X			X	
84	X					X	
85	X					X	
86			X	X			
87	X	X				X	
88	X			X			
89	X				X		
90	X			X			
Summa	72	10	9	31	10	47	2
Procent	80 %	11,1 %	10%	34,4 %	11,1 %	52,2 %	2,2 %